

Ljubljanski

V O N I

Leposloven in znanstven list.

Štev. 4.

V Ljubljani 1. aprila 1888.

Leto VIII.

„Stara pravda.“

Venec balád.

III.

Zmaj.

Káj bliska se tam in grmí?
Káj zemlja se trese, bobní?
V višavi se krešejo strele,
Ko sodnji dan vžgati bi htele!

»To dela veliki pozój,
Sin moj, pod Kohnjskoj gorój;
Sred gore ti jezero plava,
A zmaj na dnu jezera spava.«

»Železnimi lanci pripét
Tam biva že bogve kaj lét;
Glav strašnih ima devetéro,
Očij imá osemnajstéro.«

»Glav srednja mu nosi zaklád,
To krona je, dijadem zlat,
V njem demant ogromen iskrí se,
Ko solnce to v gori žari se!«

»A časih pozój se vzbudí,
In takrat po gori bobní:
Grom dela zvenčéča veriga,
Blisk pa mu iz demanta šviga.«

»Zmaj sanja o starih ti dnéh,
Ko prežal po hostah je téh,
Golt véčno je lačni odpiral —
Otroke slovenske požiral.

»Oh, métal mu jih je vsak dan
Brezsrčni in tuji tirán;
Naš národ je zmaju žrtvoval,
Graščák nam trdo gospodóval.«

»Priklénil pošást je Krsufk,
Spasitelj naš, močni svetnik,
In da iz goré ne prihruje,
O Jurjevem mašnik mašuje« . . .

»Unuki nas tujčevi spet
Veliko že davijo lét;
Vse radi bi nas pokončali,
Pozóju nas vse darovali.«

»Ko sila do vrha vskipí —
Ti videl te hude boš dní —:
Zmaj v góri se znova vzbudil bo,
Verige jeklene zdrobil bo!«

»Ko sodnji dan grom bo grmél,
In zmaj bo na svetlo drvél;
Pomagala več ne bo maša,
Ne prošnja, molitev ne naša.«

»Nad nas ne — nad vrage pozój
Z vsoj svojoj bo planil močjoj,
Z vsem jezerom nádnje prilhal bo,
S Kohnjskoj goroj jih podsuál bo!«

Horázd.

Vanda.

Povest.

Spisal Josip Starè.

IV.

Kdo vé, kolikokrat že je Vanda trdno sklenila, da bo v prihodnje o pravem času hodila domov, ali godilo se ji je, kakor drugim ljudem; sklep je ostal sklep, in brez premisleka je vselej obtičala, kamor jo je vleklo mlado srce njeno. Tudi danes se je predolgo zamudila pri Smaragdi. Že se je večkrat hotela vzdigniti, ali vsak pot jo je zopet in zopet zadrževala neka tajna moč. Presladko se je dalo šepetati z Bronislavom vpricho lepe Grkinje, ki je v tuji svoji opravi kakor žrica boginje ljubavi netila skrivnostni ogenj ter kakor kaka zavetnica bdela nad zaljubljenima, da ju ničesar ne bi motilo v tihi sreči. Šele ko se je naredila noč, vzdramila se je Vanda iz blaženstva svojega in se hitro napravila k odhodu. Toda še nikdar se ji ni bilo tako težko ločiti od tega zavetja mladostnega dragovanja; čuden strah ji je stiskal srce; zdelo se ji je, da jo že čaka sovražna sila, ki ji podre preveliko srečo njeno.

Prišedši domov ni se mogla Vanda načuditi, da je mati z Dobravčevo gospo šla na sprehod. Očitela si je, da je zanemarila dolžnosti, ki jih ima vsako dete do roditeljev svojih. K raznim občutkom ki so ji potresali dušo, pridružili sta se še žalost in graja, da vedno znova grení življenje predobri materi svoji, katero vendar tolikanj ljubi, da jo bolj ljubiti ne more. Vsa potrta je slonela na oknu in zrla v temno noč. Da je mati ne bi našla v takem stanji, užgala je luč in sedla h klavirju. Sprva je bilo videti, da je razmišljena in da morebiti niti ne vé, kaj vajene njene roke prebirajo po koščenih tipkah; ali kmalu je igranje postalo bolj premišljeno, ubrani glasovi so se jeli čimdalje bolj vezati drug z drugim, a napósled je mrtvi stroj izražal čustva iz dna duše njene, da jih mlada umetnica z besedo nikdar ne

bi mogla povedati bolje. Toda nič si ni olajšala hudih bolečin, kajti neusmiljeni glasovir ji je vsak poverjeni občutek takoj povrnil ter znova paral ranjeno srce. Igrala je zdaj to, zdaj ono, a ko je prešla na usodepolno nokturno, ni mogla več odjenjati. Sama je čutila, da te skladbe še nikdar ni tako dovršeno igrala in vedno jo je ponavljala od kraja.

Gospa Glovacka se je mirna in potolažena vrnila s sprehoda. Ko je čula klavir, šla je v gostinsko sobo, ali kar na pragu je obstala in strmela. Tako še ni čula igrati hčere svoje; srce se ji je začelo tajati od veselja in sama s seboj bila je zadovoljna, da Vandi ni branila hoditi k Smaragdi. Kakor le mati more, tako zaljubljeno je gledala dete svoje in skoraj bi bila pozabila vse, kar sta ji neprijetnega razodela Maček in Dobravka. Toda skušeno materino oko je le prehitro videlo še drugo izpremembo; zapazilo je, s koliko strastjo je hčerka udarjala po nedolžnih tipkah, kakor da bi se nad njimi hotela znositi. To ni bila več prejšnja Vanda. In kako so se ji žarela lica; kako se bliskale njene oči; hitro so se ji vzdigovala mlada njedra. Vse to je videla skrbna mati, in čelo se ji je zopet zmračilo. Ni mogla dalje gledati to besno strast na svojem deteti, v srce se ji je smililo. Pozove jo torej:

»Vanda!«

Hčerka je ni čula; preveč se je bila zamislila v divno skladbo, pa je kar v jedno mér drobne prstke podila po blagoglasnem stroji.

»Vanda!« zakliče mati s krepkejšim glasom.

»O, mama!« vzklikne Vanda, skoči urno s stola in poljubi materi roko. Na to jo zaupljivo pogleda v oči in jo prosi odpuščanja:

»Mama, nikar mi ne zameri, da me toliko časa ni bilo domov; saj mi je bilo dosti hudo, ko mi je Neža rekla, da si šla z Dobravčevo gospo.«

»Zakaj bi ti bilo hudo. Mi stari gremo skup.«

»Mama, nikar me od strani ne zbadaj; kar naravnost me pokaraj, saj priznavam, da sem kriva.«

»No, no, odklej si pa tako občutljiva? Nisem te mislila žaliti. Mari jaz nisem tudi stara?« tolaži jo mati.

»Stara in stara, to je velik razloček; z Dobravčevo gospo se ti nikakor ne moreš postavljati v jedno vrsto.«

»Vanda, odkod tebi zadnji čas ta prevzetna visokost?«

»Jaz nisem ne visoka, ne prevzetna, pač pa sem ponosna, kakor mora biti vsakdo, kogar ni treba biti sram, da je človek.«

»Draga moja, to je záme preučeno. Ranjki papa, Bog mu daj dobro, je tudi časih znal take nerazumljive odgovore dajati, pa kaj je imel od tega?«

»Imel je zadovoljstvo v samem sebi, a da ni umrl, bil bi se tudi še prepričal, da so njegove besede pale na rodovitna tla.«

»A videl bi, da plod, ki ga je obrodilo njegovo seme, nam tako malo koristi, kakor njemu,« ujedljivo doda mati.

»To bi samo s tvojega stališča mogel videti.«

»Za to ne treba človeku posebnega stališča, ampak samo zdrave pameti. Če ti ne bi bila tako visoka, ali po tvojem ponosna, ne bi jaz imela toliko skrbij za tvojo prihodnost.«

»Za mojo prihodnost ti ni treba imeti prav nobenih skrbij.«

»A kdo jih bo imel, če ne jaz; in ne bom se jih odkrižala, kakor kažejo najnovejša znamenja.«

»Rada bi vedela, kakšna so ta znamenja,« odgovorila je Vanda, ali ne več s prejšnjo odločnostjo. Ugenila je, kam hoče mati napeljati besedo, pa jo je na prvi mah minul pogum.

»Ta znamenja ti bolje poznaš, nego jaz,« zavrne ji mati in se postavi pred njo radovedna, kaj ji poreče na to.

»Res ne vem, kaj misliš,« pomaga si Vanda iz zadreg.

»Čudim se, da imaš v nekaterih stvareh tako slab spomin. Kako se vedeš proti doktorju Mačku?«

»Kako?« ponavlja hči, da si izmisli pravi odgovor, potem pa se na kratko odreže: »Prav tako, kakor mu gre.«

»Vanda, Vanda! Jaz te skoraj ne poznam več. To ni ponos, to je sama prevzetnost. Kaj ti je doktor naredil, da si tako neuljudna in neljubezniva ž njim? Prav bridko se mi je potožil.«

»Kako bi mogla biti ljubezniva s človekom, ki je tako siten in zopern.«

»Saj mora biti siten, ker ga ti z odurnim vedenjem od sebe odganjaš, on se pa ne da. Le malo mu daj upanja, in takoj bo drugačen.«

»Upanja? Kakšnega upanja?« vpraša Vanda čisto nedolžna, kakor da ne bi umela materinega sveta.

»A ti še vprašaš?« čudi se mati, saj vendar nisi več otrok, da ne bi vedela, kakšnega upanja more deklica dati neoženjenemu možu.«

»Neoženjenemu!« ponavlja Vanda z zategnenim glasom, pa se nasmeje in pravi: »Ali si mar domišljuje, da bi jaz mogla biti njegova žena?«

»To ni nobena domišljija. Na vsak prst jih dobi, kolikor jih hoče!«

»Naj jih le dobi, ali mene ne bo med njimi.«

»Boga bi morala hvaliti za toliko srečo, ne pa s prevzetnostjo odbijati jo od sebe.«

»Sam Bog bi mi zameril, ko bi v zakon vzela moža, katerega ne ljubim.«

»Bi ga že ljubila, če bi ga bolje poznala; pa saj si niti toliko truda ne daš, da bi le jedenkrat pogledala v dušo njegovo.«

»To plitko glavo, da bi jaz mogla ljubiti! Mama, v tem ti mene slabo poznaš.«

»Doslej te menda res nisem poznala; ne vem, ali si se mi pri-tajila, ali si sploh bila drugačna. Gledé Mačkove glave pa si se pre-pozno oglasila, o nji so že drugi izrekli svojo sodbo, ko so ga po-vzdignili v doktorja.«

»To je samo dokaz, da je storil svojo dolžnost in se pridno učil, a nikakor ne priča, da bi bil bistrumen ali duhovit.«

Gospo Glovacko je hčerino ugovarjanje tako razkačilo, da ni več mogla mirno stati. Vsa togotna je začela po sobi hoditi semtertjã, v očeh pa si videl, da nekaj snuje. Napósled se zopet ustavi in uprè hude svoje oči proti hčeri, rekoč z ostrim glasom:

»Vanda! S teboj človek ne pride več na kraj; ti hočeš zmeraj imeti zadnjo besedo. To je grdo in nespodobno za deklico tvojih let, zlasti meni nasproti. Če tudi nisi več dete, vendar si le moja hči, a jaz mati tvoja, ki od svojih otrok terjã pokorščine do smrti. Tega ne smeš pozabiti nikdar! Ali si razumela?«

Tako odločne besede Vanda ni čula iz materinih ust, odkar je oče umrl. Bila je čisto osupla in po vsem telesi jo je vroče prehajalo. V prvi hip ni vedela, kaj bi rekla; napósled se ohrabri in odgovori malo plašno:

»Nikar se ne jezi, mama, ali jaz res ne vem, kdaj bi se bila pre-grešila zoper detinske svoje dolžnosti; kdaj te ne bi bila slušala, kakor je dolžnost vsakemu detetu; ne spominjam se, da bi bila kdaj ravnala zoper tvojo zapoved.«

»Naravnost zoper mojo zapoved nisi grešila, to je res; ali ti si stara dovolj in tudi pametna si dosti, da bi mogla sama izprevideti, kaj je dobro, kaj ne; kaj se spodobi, a kaj ne. Malo prej si meni nauke dajala, in vendar si jih sama najbolj potrebna.«

»Mama, jaz te ne umejem,« odgovorila je Vanda odločno in brez straha; »nauke tvoje sem zmeraj slušala, in tudi danes in v prihodnje ti bom vsekdar hvaležna zãnje. Ali v srčnih stvareh, to je čisto kaj drugega; tu jenja materina oblast nad hčerjo.«

V bistrjih njenih očeh mogel si videti, da je pripravljena na vse, naj pride čez njo, kar hoče.

Gospa Glovacka je to izpremembo na hčeri svoji takoj zapazila, pa je malo odjenjala od svoje ostrosti ter bridko rekla:

»Kaj sem stara morala doživeti! Hči moja mi je odpovedala pokorščino!«

»V srčnih stvaréh,« popravlja Vanda.

»To je v stvaréh, v katerih je mladina najrajša slepa in ko bi bolj nego kdaj trebala dobrega sveta starejših izkušenih ljudij.«

»Mogoče, da bi ga trebala; ali ni verjetno, da bi v takšnem stanji kdo sprejemal pouke drugih.«

Ta odgovor je mater zopet močno razdražil; skrb in strah, da bi le utegnilo biti res, kar je danes čula iz dvojih ust, razburila sta jo zdaj do dobrega. Hudo je pogledala nepokorno hčerko in skoraj brez sape jo z mogočnim glasom vpraša:

»Dekle, odkod pa tebi to grešno spoznanje? Ali si mar ti tudi že v tem zavednem stanji?«

Vanda je bila pripravljena vse po pravici povedati, ko bi bila mati vprašanje drugače zastavila; ali priznati »grešno spoznanje«, tega ob kratkem le ni mogla. Molčé je pobesila oči in se zamislila, da bi zbrala prave besede. Mati ni vedela, kako naj bi si to molčanje razlagala in grozne podobe so ji rojile po razvneti domišljji. Zopet se obrne proti hčeri in jame jo zasmehljivo ujedati:

»Tako znaš ti mene slepiti! Klavir in Chopin, pa zopet Chopin in klavir, to te je povzdigovalo, to te je vleklo k Smaragdi in te do poznega večera zadrževalo pri nji. Ali je mar bil tudi Chopin, ki te je po temnih ulicah domov spremljeval? Moj Bog, moj Bog! kaj morem čuti, kaj moram doživeti!«

Kakor da obupava, trapila se je gospa Glovacka ter si z obema rokama stiskala vroče čelo. Vanda stopi tedaj hitro k nji, presrčno jo objame in milo prosi;

»Dobra mama moja! Nikar me ne sodi, dokler nisi tudi mene čula.«

»Dosti vem, ne treba mi več čuti,« brani se mati in zmaje z glavo, le to mi povej, če res koga ljubiš.«

»Ljubim«, odgovori Vanda mirno in odločno.

»A kdo je tako srečen, da mu ti brez materinega znanja in dovoljenja daruješ srce svoje?«

»Vojaški častnik Bronislav Borovski.«

»Glej, glej!« grize jo mati, »kako gladko ti to ime teče iz ust in koliko ponosno ga izgovarjaš.«

»Saj sem pa tudi ponosna nánj.«

»Tako! Hči moja je ponosna na čisto tujega človeka, ki ga nihče ne pozna, ki je danes slučajno v Ljubljani, jutri pa pojde, kdo ve kam, in zopet si bo našel trapasto deklico, ki bo ponosna nánj.«

»Nikar se ne prenegli, mama! Najprej moraš človeka poznati, potem sodi o njem. A kar se tiče stanu njegovega, mislim, da je cesarska suknja častna suknja, kateri so odprta vrata v najvišje kroge. Sicer pa je Borovski poljski plemenitnik, kakor ranjki naš papa.«

Gospa Glovacka se je malo zamislila, potem pa besedo drugače obrnila in rekla:

»Naj bo ta tvoj Borovski, kdor hoče, mož tvoj ne bo! K vojščakom možiti se, to v naših razmerah ne gre.«

»Jaz pa le njega ljubim in nobenega družega ne.«

»Kakor hočeš. V srčnih stvaréh si mi itak pokorščino odpovedala, zatorej ti ne morem nikogar posiliti, da ga ljubiš. Toda dobro si zapomni: ljubiti in možiti se, je dvoje. Drugo brez mojega dovoljenja ne gre, zlasti v tvojih letih ne. V doktorja Mačka privolim kar takoj, njega in rodovino njegovo dobro poznam. Na njegovi strani bi tebi bilo zagotovljeno lepo brezskrbno življenje. Če njega nečeš, pa čakaj na mojo smrt, saj s takšnim ponašanjem ti ne bo treba dolgo čakati.«

Vandi je bilo neizrečeno žalostno pri srci. Ljubila je Borovskega, da bi življenje dala zánj, a na vso moč ljubila je tudi mater svojo. To dvojno čustvo bilo si je v nasprotji in je potresalo vso njeno dušo. Poznala je mater in vedela, da ona ne odjenja, in vendar se ni mogla udati v trdo njeno voljo. Razne misli so ji sedaj rojile po glavi, in podile druga drugo. Napósled ji je prišlo tudi to na misel, da bi bolehná mati mogla umreti. Zdaj se Vanda ni mogla več premagovati, ampak presrčno je objela mater svojo in se bridko zjokala. Ko ji je nekoliko odleglo, poprime besedo in milo prosi:

»Mama! Predobra moja mama! Ne sili me možu, ki ga ne morem ljubiti.«

»Silila te ne bom; ali to pa tudi rečem, z Borovskim shajati se ne smeš več.«

»Obetam ti, sladka mama moja, zvesto ti obetam pri vsem, kar mi je sveto,« rotila se je dobra hčerka, goreče poljubila in zopet poljubila skrbno mater in jo potolažila, kakor je vedela in znala.

Gospa Glovacka je za zdaj s tem bila zadovoljna, a nadejala se je, da čas tudi še drugo stori. Zatorej nikakor ni hotela čisto pretr-

gati prijateljstva z mladim doktorjem, ki je še zmeraj zahajal v hišo, in vsekdar ga je bila vesela, kakor prej. Maček je s tem bil zadovoljen, vendar pa mu je zarad drugih ljudi bilo neprijetno, da se ga je Vanda tako očitno ogibala in da mu od tistega usodnega večera ni več prišla pred oči. Pogostoma jel je izostajati in večkrat je že naprej povedal, da ga jutri ne bo, kajti da je drugam povabljen, ali pa se je izgovarjal s silnimi službenimi opravili. Vanda je le malokdaj hodila k Smaragdi in vselej le dopoldne na nekoliko trenutkov, ker je vedela, da Borovski takrat ne utegne hoditi v posete. Prav na kratko je Smaragdi razodela vzrok, zakaj da se ne more več ž njo vaditi na klavirji, ali povedala ji je dovolj, da je prijateljica ostalo mogla sama uganiti. Od Smaragde je tudi Borovski zvedel usodo Vandino. Ni je obsodil, ampak ohranil ji je v srci svojem vsa čustva, ki jih je tudi ona njemu čuvala; saj je o tem bil do dobrega prepričan, kajti kadarkoli jo je slučajno srečal na ulicah, vsako pot ga je tako milo, blago pogledala, da ji je v očeh videl, kako mu je zvesta in udana. Najrajši pa je Vanda doma tičala, in če je bila sama, odprla je klavir in strastno je tedaj izpod drobnih prstkov njenih donela usodepolna Chopinova nokturna.

V.

Žalostno je Vandini potekalo poletje; na svojem domu pod gradom živela je kakor redovnica v samostanu, k nikomur ni hodila, a tudi k nji ni bilo nikogar. Gospoda so se iz mestne soparice razšli po kmetih in toplicah, in od vseh Glovackovih znancev je samo Dobravčeva gospa ostala v Ljubljani. Ona je pač časih prišla tolažit mater in hčer ter ji izkušala razveseliti s svojimi zastarelimi šalami. Vanda je bila ljubezniva z dobro starko in tudi smejala se je, ali vsa ta dobra volja bila je samo na videz in ni segla do srca. Nič se ni zmenila, kaj se godi v svetu, niti kakšno je vreme, ali je lepo ali grdo, to je nji bilo vse jedno. Vesela pa je bila, če se je nagnil dan in se je bližala ura, ko je bilo treba iti k počitku. Tedaj je zatisnila oči in sanjala o drugem lepšem svetu, v katerem ji nihče ni branil, da v polni meri uživa srečo svojo. Videla je njega in menila se je ž njim, in če bi bila mati tisti trenutek stopila v sobo, bila bi okoli ustnic speče hčerke zapazila zadovoljen smehljaj, kakoršnega po dnevi še nikdar ni videla.

Poletje je minulo in začeli so se hladni jesenski dnevi. Od štajerske strani je pihala mrzla sapa in prazne so bile klopi po lepih ljubljanskih drevoredih, kjer so zdaj otroci kostanj pobirali, težaki pa listje grabili. Tudi glasba je v Zvezdi potihnila, zato pa se je za gospodo začelo

nemško gledališče. Vanda vse te izpremembe skoraj da niti zapazila ni, kakor da za njo ne bi bilo letnih dôb; in akoprem je časih proti večeru šla z materjo na sprehod čez Vrtače proti Rožniku, njeno oko se ni, kakor nekdanj, oziralo po prijazni okolici. Rada je potožila Bogu težave svoje ter v goreči molitvi iskala leka; če je le mogla, šla je k svetemu Nikolaju k deveti maši in vselej se je potolažena vrnila iz lepega svetišča. Ko se je nekega dne vračala iz cerkve, stopi za njo častniški strežaj, a pod škofijo ji izroči mal listič. Vanda se hitro ozrè, ali vojščak je že izginil okoli ogle. To je Vando še bolj osupnilo in od upa in straha ji je utripalo srce. Listič je uteknila v žep in hitela domov; ali danes se je pot strašno vlekla in vsak čas se ji je spoteknilo. Prišedši v sobico svojo, zabrnila je ključ in kar roka se ji je tresla, ko je segla po skrivnostnem pisemci. Bilo je od njega. Poroča ji, da mora nanagloma oditi iz Ljubljane; še jedenkrat da bi rad govoril ž njo ter da bo zato popoldne ob nekdanj navadni uri pri Smaragdi. Vandi je od velike razdraženosti kar kri zastajala v žilah in bila je bleda kakor smrt. Da bi zatajila duševni svoj nemir, lotila se je dela; toda nič ji ni šlo od rok, kajti vedno je mislila in snovala, kako bi popoldne mogla iti na določeni sestanek.

Istega dne ob poludvanajstih predpoludne je doktor Maček prišel v posete h gospé Glovacki.

»Dobro došli, gospod doktor,« pozdravi ga gospa, »prosim Vas, kaj pomeni svečana Vaša oprava?«

»Prišel sem po slovo, milostiva!«

»Po slovo?«

»Prav po slovo,« ponavlja Maček in se zadovoljno nasmeje, »ali se Vam to čudno zdi? Saj sem Vam pravil, da bo kar nanagloma prišlo in moral bom iti. Imenovan sem za adjunkta na Hrovaško.«

»Vi morate iz Ljubljane?! Pa zakaj ravno na Hrovaško?«

»Zato, ker znam slovenski; prav to je pospešilo moje imenovanje, sicer bi še kako leto moral avskultant čakati na povišanje.«

»Prav od srca Vam čestitam, a le to še želim, da bi se v kratkem v višji časti povrnili nazaj na Kranjsko.«

»Kdo rajši nego jaz; toda kako leto bom že moral doli ostati. Ne gre vse tako, kakor bi človek hotel.«

»Ne gre, ne gre,« pritrđi mu gospa Glovacka in globoko vzdihne.

Maček je dobro vedel, kaj je tolikanj težilo njeno srce, pa hitro zopet povzame besedo:

»Še drugo novico Vam imam povedati, ki Vas bo gotovo še bolj razveselila, nego moje imenovanje.«

»Ne vem, kaj bi me ta trenutek moglo bolje razveseliti, nego sreča Vaša.«

Gizdavemu doktorju je srce radostno zaigralo. Globoko se nakhloni in hvaležno zavrne:

»Milostiva ste preljubezniva; Vi mi skazujete preveč časti. Vzlic temu je druga novica le prezanimljiva za Vas.«

»Gospod doktor, Vi predolgo skušate mojo potrpežljivost; zdaj sem res radovedna, kaj mi boste povedali.«

»Nadporočnik Borovski mora neutegoma odpotovati. Premestili so ga v Verono.«

»V Verono!« čudi se gospa in oči so se ji od veselja zasvetile.

»Pa neutegoma, kako je to?«

»Ne vem«, odgovori Maček in zgane z ramami, »bržkone zato, ker se je preveč zaupljivo družil s Sieminskim. Tako so gospodje sinoč ugibali v kazini, pravega pa nihče ne vé.«

Gospé je bilo, kakor da bi se ji bil težek kamen odvalil od srca, kar odleglo ji je. Skušala je sicer, da bi zatajila veliko radost svojo, ali ni ji bilo mogoče. Da ne bi molčala, rekla je vsa razmišljena, kakor sama s seboj:

»Torej premeščen; pa zaradi Sieminskega!«

»Gotovo da bo tako. Nisem se motil, ko sem Vam spomladi o neki priliki rekel, da so Sieminski nevarni ljudje. Policija je vedno budna in če bi se Sieminski le količkaj družil s tukajšnjimi narodnjaki, prepričan sem, da bi tudi on kar čez noč moral iti iz Ljubljane. Zdaj je drug red, nego zadnja leta, ko je bilo vse zbegano. Verjemite mi, če bi gospod Glovacki še živel, bila bi policija Sieminskega že davno poslala, Bog ve kam.«

Gospo je bilo kar groza od doktorjevega pripovedovanja, ako prem ni mogla prav verjeti, da bi se bili državni zakoni zadnji čas tako poostrili. Vendar mu ni ugovarjala, ampak rekla je:

»Prav vesela sem, da Vanda tako malokdaj hodi k Smaragdi. Najljubše bi mi bilo, če ne bi nikdar tja šla, ali to ni mogoče, kakor sami veste.«

»Ničesar se ne bojte, milostiva. Gledé gospodične Vande je stvar čisto drugačna, zlasti ko bode Borovski odšel. V drugih razmerah ne rečem, da ne bi mogel prav po Sieminskih pismeno ostati v zvezi z gospodično; ali zdaj mu to nikakor ne bo mogoče, kajti dve straži bosta ostro pazili nánj, policija in — jaz.«

»Vi?!«

»Prav jaz, milostiva! Bil bi strašna šleva, a milostiva bi me morali zaničevati, ko bi si tako zlahka od tega dotepenca dal vzeti, kar mi je najdražje pod solncem. Nikar ne mislite, da sem se odrekel gospodični Vandí. Nikakor ne. Vem, da mi ni nagnena, ali zato le nisem obupal, marveč prizadeval se bom na vso moč, da bo sčasom drugače sodila o meni in da bo napósled uslišala prošnjo mojo.«

Gospa Glovacka ni vedela, kaj bi od veselja. Po vsem, kar je skusila, ni si upala verjeti, da bi jo kdaj mogla doleteti tolika sreča. Rekla je torej:

»Gospod doktor, če bi se to zgodilo, izpolnila bi se mi jedina in najbolj goreča želja, ki jo še imam na tem svetu. Če bi to doživela, potem ne bi nič marala, ko bi me Bog k sebi poklical; z mirnim srcem bi stopila pred Njega in pred moža svojega.«

»Nikar tako otožno, milostiva! Tudi Vašim težavam mora biti konec, a potem se bo na večer Vašega življenja zjasnilo, in čarobna zarja zahajajočega solnca Vas bo še mnogo let obsevala v sreči in zadovoljstvu.«

»Nisem vedela, gospod doktor, da Vam tudi pesniška žila bije. Ne bi se čudila, ko bi izvoljena srca Vašega sama pred Vami sedela.«

»Materi njeni gre isto spoštovanje ter čustvo hvaležne udanosti.«
Gospa se zadovoljno nasmehlja in reče:

»Odkritosrčno Vam rečem, gospod doktor, prav težko Vas bom pogrešala; Vi ste me jedini znali tolažiti in me ohrabriti, ko sem že vse upanje izgubila v življenji. Ni ga, ki bi mogel Vas namestovati.«

»Saj ga niti treba ni. Jaz vem, kaj je Vaša hiša bila meni in bratom mojim; in ko bi se mi tudi ne izpolnila posebna želja moja; sreča Vaša mi bode vedno na srci. In to drugo čustvo hvaležnosti je, kakor prvo odločilo, da sem sklenil ugonobiti sovražnika mira Vašega!«

»To je zopet jako ljubeznivo, ali nekoliko skrivnostno.«

»V mislih imam nadporočnika Borovskega. Najrajši bi poiskal prilike, da ga pozovem na dvoboj; ali cesarski uradnik sem, pa mi ni dovoljeno posluževati se pomočkov, ki jih zakon ostro prepoveduje. Zato mi le ne uide maščevanju mojemu. V Veroni pri policiji služi dober prijatelj moj z Dunaja, on mi bo pomogel, da do dobrega pretrgava vsako vez med Borovskim in prevredno gospodično Vašo hčerko.«

»Vaša stvar je, kakšno bo to maščevanje; a kar se mene tiče, bodite prepričani, da Vam bom do hladnega groba hvaležna, če zatarete sled nesrečne ljubezni, ki je hčer mojo navezala na čisto tujega človeka.«

»Nič se ne bojte, milostiva, vse je dobro napeljano; kakor hitro dosežem svoj namen, poročim Vam; a če bi bilo treba Vaše pomoči, preverjen sem, da mi je ne odrečete.«

»Gotovo da ne; vedno bom pripravljena, da slušam Vaše ukaze.«

»Hvala Vam, milostiva!« nakloni se Maček. »Zdaj pa mi nikar ne zamerite, da se ne utegnem dlje pomuditi pri Vas; nekoliko prav nujnih posetov mi je še danes opraviti. Pred odhodom se še oglasim.«

»Nadejem se Vas prav za gotovo.«

»Gotovo da pridem«, obljudi znova mladi doktor, poljubi gospé roko in odide.

Med tem, ko se je Maček ustil v gostinski sobi, kako bo uničil tekmeča svojega, imela je Vanda drugih skrbi. Še zmeraj je tičala v svoji spalnici ter si s šivanjem dala opraviti, kakor da se ne bi bilo ničesar pripetilo. Toda misli njene bile so drugje in vsak čas se je z iglo zbadala v prste. Snovala in snovala je, kako da pojde ob določeni uri od doma, da ne bi v materi obudila sum, ali kar ničesar si ni mogla domisliti. Potem se je tolažila, da se še ne mudi, pa je pustila to skrb ter rajša mislila, kaj da mu bo vse rekla v tistih kratkih trenutkih, ko bosta skupaj. Tako je potekal čas in tudi poludne je minulo, a ne da bi mati, ki je sama bila razmišljena, zapazila duševni nemir svoje hčerke. Popoludne pa gospe Glovacke kar ni doma držalo, trebala je nekoga, da bi mogla brez ovinkov ž njim govoriti. Hitro se je oblekla, a pred odhodom oglasila se je pri Vandí:

»Malo grem pogledat k Dobravčevi gospé. Nič je ni k nam, mogoče, da se je kaj prehladila, pa ne sme iz sobe. Ko bi me kmalu ne bilo nazaj, vedi, da me do večerje ne bo. Morebiti najdem koga tam, pa bomo malo tarokirali.«

»Dobro, maína! Ali naj morebiti póte pridem?«

»Ni treba. Z Bogom!« poslovil se mati in vroče poljubi hčerko, za katero je zopet po svoje delala osnove za prihodnost.

Brž ko je mati bila iz hiše, imela je Vanda sama s seboj polne roke opravila. Najprej stopi pred zrcalo ter si naravna lase, kakor je mislila, da se ji bolj prilégajo. Na to se preobleče v lepšo opravo, zbira zavratnike, poišče dragoceno iglo, zlato zapestnico in kar drugzega treba, a napósled si natakne gladke rokavice. Vsa nemirna in razdražena sama ni vedela, zakaj da se zamuja s takšnimi stvarmi, in vendar je dobro vedela, komu so vse te priprave namenjene. Nič ni povedala Neži, kam gre, ne kdaj se vrne, ampak kar hitro je izginila z doma. Prišla je do Sieminskovega stanovanja, a ne da bi koga znanega srečala. Stopivši čez prag bilo ji je nekako čudno pri srci; čutila je, kako

da greši zoper materino prepoved, in vendar ni mogla nazaj. Druga moč gnala jo je dalje gori po stopnicah in že je zazvončkal glasni zvonček. Še korak in bila je v sobi. Smaragda jo veselo pozdravi in presrečno poljubi ter odnese njen klobuk in plašček v drugo sobo. Zdaj šele je Vanda zapazila Borovskega, ki je že čakal nje. Prvi trenutek je bila čisto zmetena in ni vedela, kaj bi mu rekla; niti jedna besedica ji ni prišla na misel. Pa že je on poprijel besedo rekoč:

»Gospodična, odpustite mi predrznost mojo, da sem Vam pisal listek in ga Vam poslal po tako nenavadni poti.«

»Jaz da naj Vam odpuščam!« čudi se Vanda. »Gospod Borovski, Vi ste storili, kar je bila Vaša dolžnost. Če se že morava udati v trdo usodo, naj vsaj nobeno nesporazumljenje ne kalf najnih čustev. Ločitev brez slovesa bila bi záme najhujši udarec.«

»Gospodična, tega ne bi bil nikakor storil. Če ne bi bili danes tu, našel bi si bil drug pot do Vas. In če tudi Vas zdaj moram zapustiti, vendar trdno upam v srečnejšo usodo, ki naju zjedini, in da je potem ne bo več sile, ki bi mogla podreti najino zavezo.«

»Dobro! Če je to Vaša živa vera, potem niti jaz ne bodem obupavala, ampak deležna hočem biti lepe vere Vaše.«

V tem se je Smaragda vrnila iz druge sobe. Sedla je k njima in zopet so se vsi trije menili in kratkočasili, kakor nekdanj. Ali ni je bilo več nekdanje živahnosti; vsi so bili potrti, kakor ljudje, ki se zopet snidejo po kakšni prestani nesreči. Ni bila niti zdaj podoba, da bi se jim zvedrila najbližnja prihodnost; ali mladi so bili, pa jim ni upadlo srce. V takih občutkih in pomenkih se je hitro nagnil kratek jesenski dan in zopet jih je prehitela noč.

»Rad bi Vas spremil, ali ne vem, kako Vi o tem sodite po vsem, kar Vas je zadnji čas zadelo,« rekel je Borovski, ko se je Vanda pripravljala na odhod.

»Ne bila bi Vas vredna, če bi Vas tako hitro mogla zatajiti. Zatorej danes celó zahtevam, da greste z menoj.«

Tako odločno mu je Vanda zavrnila, da bi ga do dobrega prepričala o iskreni svoji ljubezni, pa tudi zato, da bi še nekoliko trenutkov mogla biti sama ž njim.

Med potjo nista molčala, kakor tisti večer, ko ja je Dobravčeva Jera srečala, ampak mnogo in mnogo sta si imela povedati. Nič se jima ni mudilo in prav počasi sta stopala, da sta dlje bila skupaj. Ona je posebno poudarjala, zakaj da je tako neutegoma jenjala hoditi na sestanke k Smaragdi. Morala je umiriti skrbno in bolešno mater svojo; a nadejala se je, da bo Maček na jesen premeščen in potem

da se bo čez zimo vse dalo, na bolje ukreniti. Prvo se je zgodilo, druga nada pa se je podrla, ker neznana usoda tudi Borovskega goni iz Ljubljane.

Že sta bila pred hišo. Borovski je spremil Vando še skozi temno vežo do pod stopnic, tu pa se je moral posloviti od nje, morebiti za zmeraj. Dasi je bil junak, ta misel mu je parala srce. Z vso strastjo prime Vandi roko, goreče jo poljubi in pravi:

»Gospodična, zadnjikrat morebiti stojim pred Vami. Ni je besede, ki bi mogla povedati, kolikanj Vas ljubim. Le jedno mi povejte, ali ste si po zadnjih dogodbah kdaj želeli nazaj slobode Vaše?«

»Ne, ne! Te slobode nočem nikdar več. Tvoja hočem ostati do groba! Le záte bilo bo srce moje, če tudi se nikdar več ne bi videla!«

Izpregovorivši zadnje besede, objame Vanda Borovskega in ga prvikrat poljubi, potem pa ga tako presrečno pritisne k sebi, da mu sablja zarožlja.

V tem nekdo v veži grozno zakriči in se zgrudi na tla. Gospa Glovacka se je bila od Dobravčeve gospe domov vrnila in ravno je stopila čez prag, ko je Vanda Borovskemu zvestobo prisegla. Spoznavši v temi glas hčere svoje, ustavi ji neznana moč nogo, rožljanje sablje pa ji tako presune razdražene živce, da pri tej priči omedli.

»Pomagajte, pomagajte! Luč, luč, pomagajte!« klicala je obupno Vanda ter tavalala po temi, da bi vzdignila nesrečno mater svojo. Borovski ji skuša pomoči, ko je Neža brez sape pritekla z lučjo, za njo pa kuharica iz prvega nadstropja.

Zbegani ženski nista vedeli, kaj bi počeli; zdaj sta se debelo pogledali druga drugo, zdaj sta plašno zrla v klečečo gospodično in tu jega častnika, ki je omedlelo gospo prijel izpod pazduhe ter jo toliko po konci držal, da ji ni kri silila v glavo. Tu se oglasi Borovski in jame odločno ukazovati, kakor da bi vojščake imel pred seboj. Vanda je svetila, dekli pa sta mu morali pomagati, da so vsi trije gospo nesli gori čez stopnice in jo položili v posteljo. Zdaj je Neža morala iti po zdravnika, Borovski pa se ni ganil od postelje in vse je poskusil, kar je vedel, da v takšnem slučaju treba storiti. Rad bi bil tudi počakal, da bi se gospa Glovacka toliko zavedla in umirila, da bi jo mogel prositi odpuščanja in ji razodeti poštene namere svoje. Ta želja se mu ni izpolnila. Zdravnik je takoj izprevidel, da ni nevarnosti, ali rekel je tudi, da gospe treba največjega mira in da bo še dolgo časa odvrčati od nje vsako stvar, ki bi utegnila razdražiti občutljive živce njene. Borovski je tedaj odšel, a ko so drugo jutro solnčni žarki slabo svetili skoz gosto jesensko meglo, ni ga bilo več v Ljubljani.

Osapska dolina.

Spisal Ivan Železnikar.

(Dalje in konec.)

Osapska Reka navzlic kratki vidni strugi znamenita, zanimiva je tudi gledé izvora svojega pri Ospu. Izpod orjaške pečine, naprej viseče za nekoliko sežnjev čez navpično črto, prihaja iz tesnega vodotoka, v teku časa izdolbenega iz žive skale. Vodotok je pretesen, le upognen moreš vniti vanj, zatorej voda ne more sproti bruhati na dan in zastaja v notranjih otlinah, in sicer v toliki množini, da časih prične curiti iz prej omenjenega »kiklopskega očesa«. Izvor Osapske Reke je zelo romantičen, naravno zavetje, ki nekoliko spominja na slavni grad »Pred Jamo«, zlasti njega prvotni del. Tudi tu ni trebalo strehe, kajti silovita naprej viseča pečina dela naravno krov in varuje pred vsemi darovi, ki bi utegnili priti zviškega.

Osapci so si naravno to zavetje pred stoletji obrnili v prid. Potegnivši zid od stene do stene, bila jim je trdnjava gotova, ki je zadostovala terjatvam tedanje bojne tehnike, imela pa še to prednost, da se je po njeni sredi pretákala živa voda. To bil je »Osapski grad« (Jama), o katerem je v bojih z Benečani čestokrat govor (1511. l. vzeli so ga pa cesarski vojaki), ki pa v istini ni imel več nego samo jeden zid, a je, ako se sme verjeti raznim pripovedkam, izvrstno služil proti Turkom. Dandanes je tudi ta zid že močno razrušen, oglodal ga je časa znani zob, ž njim pa uničil nekdanjega Grada pomen. Dandanes pa nihče ne išče več zavetja v velezanimivem in slikovitem tem zakotji, izvzemši jedino divje golobe, ki v mnogobrojnem številu gnezdi po raznih skalnih razpoklinah in robovih ter s svojimi gostimi jatami nekoliko spominjajo na slavno »Golubino« na otoku Krku.

Od izvora Reke in nekdanje trdnjave preidimo k novi zanimivosti, ki je izredne zgodovinske važnosti in to je rimsko mesto »Pucinum«, ki je stalo baš v Osapski dolini. Vidnega sledú mu ni nikjer in le takozvani »najstarejši ljudje« še pripovedujejo, da je nekdanj v tej dolini stalo lepo in cvetoče mesto, toda če vzamemo v poštev vse okoliščine, preverimo se lahko, da je temu res tako.

Poleg ustnega sporočila imamo tudi kamenitih dokazov. Na oba kraja ceste, držeče od Oreha v Osip, pod vasjo Prebenek, nabirali so se še pred par desetletji otroci kocke, iz kakoršnih so Rimljani sestavljali svoj krasni mozaik. Šestdeset tacih kock plačevali so tržaški antikvarji po krajcarji starega denarja. Tudi debelih kame-

nenih stebrov so našli po njivah in vinogradih in tisti štirje nastavki, ki krasijo sedaj Osapski zvonik nad linami, bili so nekdanji deli starorimskega poslopja v mestu Pucinum. Isto tako je steber, podpirajoč izvrstni vodnjak pri Pilu ob cesti pred Ospom, nedvomno rimskega izvora, živa voda v tem vodnjaku je sicer majhna, a tako izborna in ob največji suši tako enakomerna, da brez velike domišljije prav lahko zaključujemo, da je ta vodnjak ostalina rimskega vodovoda. Izkopalo se je tudi mnogo zlatega in srebrnega denarja, čul sem celo o srebrnem tiči, a vse take najdbe se prikrivajo iz lahko umljivih vzrokov in ni se mi posrečilo, kaj jednacega dobiti v roke.

Že po teh premisah sme se sklepati, da je v Osapski dolini nekdanje rimsko mesto, a ohranil se je še drug dokaz. Potok prihajajoč po deloma globoko razjedenem jarku iz Sacërba, nosi še dandanes ime »Zazid« in moj prijatelj prof. Müllner je v svoji »Emoni« dosti točno dokazal, da so vsa krajevna imena z osnovo »zid« jasne priče za nekdanje navzočnost Rimljanov. O istinitosti Müllnerjeve te trditve sem se na več krajih prepričal in tudi tu na pucinskega mesta razsipu zdi se mi popolnoma umestna. Potok »Zazid« tekel je pod pucinskim obzidjem, kakor druge reke pri drugih rimskih mestih, o katerih poje Vergilij »Fluminaque antiquos subterlabentia muros«; od te svoje struge dobil je izvestno svoje ime.

V navadnem zemljevidu bi imena temu potoku zaman iskali, saj pa tudi ni navaden potok, ampak pravi hudournik, čegar struga je večji del leta suha, kateri pa ob nalivu naraste v rako tako silno de-ročo, da so mu Italijani nadeli ime »Fiume di diavolo«, katero ime pa se ni posebno udomačilo.

Poleg navedenih imamo pa še drugih razlogov, podpirajočih mojo trditev, da je mesto Pucinum stalo v Osapski dolini. Plinij n. pr. piše: »Julia Augusta octoginta duo annos Pucino retulit vino, non alio usa«, o pucinskem vinu samem pa pravi: »Gignitur in sinu Adriatici maris, non procul a Timavi fonte, saxeo colle, maritimo afflatu paucas coquente amphoras«. — »Pucina vitis omnium nigerrima« in drugje zopet: »Amnis Timavus, castellum nobile vino Pucinum; colonia Tergeste, ultra quam VI M. P. Formio amnis, antiquus auctae Italiae terminus, nunc vero Istriae«.

Iz tega citata sme se izvajati, da je mesto Pucinum bilo blizu jednega izvira reke Timava, recimo denašnje Osapske Reke. Pucinsko vino bilo je jako črno. Dandanes prideluje se v Gabrovici, med Ospom in Črnikalom najčrnejši in najboljši refoško, a malo ga je tudi sedaj, ne veliko nad par amfor, kajti le dva ali trije posestniki

imajo tako izvrstnih tršov v vinógradih svojih. Če se drugi stavki Plinijevi popolnoma ne ujemajo z léžo mesta Pucinskega v Osapski dolini, tolmačiti si moramo to s tem, da Plinij sam ni bil nikdar na lici mesta, da torej njegovih besed ne smemo polagati na preveč občutno tehtnico. Sicer pa, ako si mislimo, da je Osapska Reka bila Rimcem znana pod imenom »Timavus«, tedaj so nam prej omenjene besede Plinijeve precèj jasne ter postaje trditev moja jako verodostojna. Schönleben sam je domneval, da je mesto Pucinum bilo blizu Črnikala, zmotil se je torej samó za jedno uro hodá.

Toda recimo, da je trditev moja slábo podprta, da ni družega nego hipoteza, vendar se po vsem, kar sem povedal, skoro ne more zanikavati, da je na osapskih tleh nekdanj res stalo rimsko mesto. In ker ondud kaj nobenemu drugemu ne vemo imena, z dobro vestjo lahko sklepamo, da je to res bilo Pucinum, ker se baš o njem strinjajo razne najdbe, ljudske pripovedke in mnenja mnogih pisateljev. Absolutna gotovost bi se pa ob malih troških lahko dognala, žál, da je v nas celó za take stvari premalo zanimanja in skoro nikake požrtvovalnosti, akoravno se povsod, kjer se le malo koplje in rahljá, dobivajo na dan ostanki velike zgodovinske vrednosti, akoravno je pod površjem slovanskih pokrajin toliko starodavnega blagá in so naša domovja skoro brez izjeme vsà na klasičnih tleh.

Pokojni moj strijc, ki je več let v Ospu duše pasel, bil je trdno preverjen, da se je prav blizu sedanjega Ospa razprostiralo rimsko mesto. Imena mu sicer ni znal, a svojo trditev podkrepil je jako rad z jezikoslovnimi dokazi. V »komuni« (občinski hiši) osapskem bila je — morebiti je še danes — »torkla«, kjer so se oljke mastile (mastiti = stiskati = pressen). »Kaj je to družega«, nego starorimska »torquula«? dejal je pogosto. In »fovč«, (ime zakrivljenemu nožu, ki se mu pravi tudi »kosir«), ali ne spominja na rimsko »falx«, kakor »konop« (vrv) na »canabis« i. t. d.? V Mačkovljah (Caresani) našel je rodbinsko ime »Tull«, o katerem je trdil, da je to novodobna oblika za nekdanje ime »Tullij«, kakor »Grahonja« za starorimske »Gracche« i. t. d.

Takim in enakim izpeljavam ni smeti pripisovati absolutne vrednosti, kajti če kje, treba je pač v etimologiji izredne opreznosti, a tudi drobtine kažejo pogosto pravo sled. In taka drobtina je mimo napominjanih tudi vas Kastelec nad Ospom. O nji so bile v »Novicah« pred leti čestokrat razprave, ne da bi se bilo dognalo kaj gotovega. Skoro naravno pa je, da je rečene vasi imé izvajati iz latinskega »castellum«, da je Kastelec bila nekdanj mala trdnjava, ki je

zastavljala zgoraj na Krasi pot proti morju, kakor v Osapski dolini, mesto Pucinum.

Osapske doline zanimivosti pa s tem še niso pri kraji. Na levo od kamenite steze, držeče iz Ospa po precēj strmem hrbtišči v Kastelec, videti je navpična stena, sredi nje pa lini podobna zijalka, skozi katero je vhod v še nepoznane otlina. V tej proti jugu obrnjeni otlini je naraven čebelnjak. Kar ljudje pamtijo, živé v nji čebele. Ni jih sicer toliko, da bi zatemnjevale solnče, kakor radi trdijo domačini, vsekako pa jih je pošteno število panjev, ali »krlov«, kakor pravijo Osapci, in trditi je smeti, da so vse čebele, kar jih je v Osapski dolini, kot roji prišle iz tega skalnatega ulnjaka. Kadar rojijo čebele, vidi se skoro dan na dan na kakem drevesi čebelni roj. Kdor ga ogrébe, ta ga ima. Kadar pa ni nikogar, da bi ga ogrebel, poiščejo si čebele najrajše kako otlo oljko, kjer si priredé novo stanišče, ali pa poginejo, mnogo pa jih odletí dalje proti Tinjanu in Plavijam, kjer so večinoma vsi panjevi istega izvora. Osapci cenijo, da je v naravnem tem ulnjaku par sto panjev; je li res tako, ne vem, kajti nihče doslej še ni poskusil, prepričati se natančneje, kar bi morda ne bilo niti brez gmotnega dobička, ako je le tretjina ali četrtnina vsega res, kar se pripoveduje.

Na Osapske doline osojni stráni, kjer drži pot v Plavije, in kjer je pokopališče, vidijo se razvaline, znane pod imenom Pri fari in tudi Pri stari fari. Ondu je stala še začetkom tega stoletja lična cerkev s farovžem in mežnarijo. Ondu se je zvršil zločin, ki je daleč na okoli brez primere. Tjakaj je prišel za župnika Italijan z onkraj mórja, mož, ki je v sebi združeval vsa slaba svojstva italijanskega rodú. Kuharico pa je imel Nemko, porojeno v Lipskem, nekda iz jako imovite rodbine, kajti imela je dve nogovici polni tolarjev in cekinov. Prava italijanska lakomnost se je polotila župnika, ko je začutil toliko novcev pri svoji kuharici. Izkušal je baje s sladkimi besedami izvabiti ji denar, toda ko besede niso izdale, sklenil je siloma polastiti se njenega imetka. Najel je dva Tinjanca, katerima je svetil, da sta kuharico zadavila. A zločinska trojica s tem umorom ni dosegla, kar je namerala. Ne le, da nogovic s tolarji in cekini niso dobili, prijela jih je posvetna pravica — bili so takrat Francozi v deželi — in vse tri so obesili v Koprú, najprej oba Tinjanca, napósled pa župnika.

Po tem nečuvnem zločinu se je opustila cerkev Pri fari, opustil farovž in vsa poslopja, katera so polagoma začela razpadati in so danes le še groblja, pod katero so nekje še vedno skriti trdi tolarji in cekini umorjene kuharice. Osapci pa so dobili župnika v vas, kakor tudi cerkev, pred katero so postavili jako primitiven zvonik.

Na štirih močnih hrastovih stebrih naslonjen je bil oder, na njem pa so pod oskromno streho viseli zvonovi. To je bil ves zvonik, nadkri-ljeval ga je v obližji samó zvonik v Plavijah, o katerem se je po pravici rekalo, da rase, ker je visel na treh živih hrastih. Osapcem leseni zvonik ni bil dolgo po godu, prenizek in preneznaten je bil. Sklenili so, sezidati si nov zvonik, ki bi se videl že od Oreha na ko-prski cesti. Novi zvonik je jako lep, ves od rezanega kamena, znotraj ima samonosne stópnice in razgled iz lin seza do Oreha in do Milj, a razgleda na nekdanji hrastov osapski gozd ni več, kajti gozd je moral pasti, da se je sezidal zvonik in kar je v gozdu dreves, so še sama pritlikovina.

S tem so omenjene glavne znamenitosti osapske, nahajajoče se vse v tesnem okviru ne baš prevelike občine. Skoro v jedni uri ob-hodijo se vse, ako se pa žrtvuje malo več truda in časa, možno je seznaniti se še z drugimi. Tako n. pr. se vsakdo po kratkem pogledu lahko osvedoči o rečene doline izredni rodovitosti, o sočnem lepem ovočji in grozdji. V Osapski Reki lové se poleg rakov izvrstne jegulje (»bižati«), na skalovji rastó delikatni divji špargeljni, po vinógradih cvrčé preglasni škrgati (Cicade), po mejah in po grmovji pa vse go-mazi guščarjav, modrasov in črnih kač, katerim pravijo »mišnice«. Ob vročih dnevih in poletnih nočéh je vse živo in za prirodozanca razn-ovrstnega plena v izobilji.

Spisu svojemu sem sicer dal naslov »Osapska dolina«, vendar ker za sedaj ne bodem opisaval raznih šeg in navad, lepe in prilične noše in jezikovnih posebnostij, naj dodam še nekoliko vrstic iz bližine osapske. Med Ospom in Gabrovico na levi je takozvana Mišja peč, to je gozdnat polukrog, objet okoli in okoli z navpičnimi stenami. O Mišji pēči se pripoveduje, da je bila nekdanj s samimi hrasti tako zarastena, da visokih strmih sten niti videti ni bilo. A prišli so Benečani in takrat je bilo »ben dobro«. Ni bilo treba plačevati štibre, šli so samó v gozd in »štampali so dreva«. To je spomin na Benečane in njih štibro, katero še pozni rodovi plačujejo s svojimi goličavami in pustinjami.

V Črnikalu je bila tudi krepka trdnjavica, podobna nekoliko óni v Sacerbu Zgrajena na posamič stoječi, po globokem prepadu od kraške celine ločeni skali, imela je glavne shrambe in stanišča v na-ravnih in z malim trudom prirejenih skalnatih jamah, kakor tudi trdnjava onkraj Loke, v Podpeči, kjer še dan danes stoji ogromen, okrogel stolp.

Mimo Loke, ki ima samó to zanimivost, da je v svojem itali-janskem imeni »Lonche« ohranila še starodavni nosnik, drži dalje

pot v Kubed, kjer je bil pred leti znani tabor. Kubed je bil nekdanj tudi trdnjava, zidovje je še dan danes večinoma ohranjeno, posebna znamenitost pa je na desno pred vhodom v nekdanjo trdnjavo »žestilovo drevo«, rastoče iz navpične skale in moleče nad cesto. Zatorej pravijo Kubedci, da tistega nikdar zobje ne bolé, kdor pride okoli tega drevesa. Dasi je to nemožno, vendar napominjano drevo jako dobro služi drznim Kubedskim fantom. Kadar jim ženin »préze« ne plača, izmaknejo mu čez noč kako poljedelsko orodje in je obesijo drevesu na vrh, od koder se more le z nevarnostjo dobiti nazaj. Jeditokrat so nekda cel voz razobesili po raznih vejah močnega drevesa.

Baš v Kubedu sem videl tudi velezanimiv, nepozaben prizor. Namenjen k Mahoretiču, ki ima svoj priimek od nekdanje, a že davno zrušene sv. Mohorja cerkve, čujem hkratu nenavaden šum. Ozrši se na stran, od koder je prihajal šum, ugledam velikansk slap. S Krasa izpod Slavnika, kjer je vihrala nevihta, pridrevila je silna blatna voda in v ogromni množini, pomešana z debelim kamenjem in raznimi poplavki, padala pri Zanigradu čez pečino, gotovo 150 metrov visoko. Šum in ropot je bil tolik, da bi ga v Kubedu, v premi črti jedno uro oddaljenem, razločeval lahko tudi človek, ki debelo čuje, ali, ki je na pol gluh.

Omenjeni slap se vidi skoro vsako leto, časih tudi po večkrat; sila njegova pa je zaznamenovana v globokem kotlu, ki si ga je z viškega padajoča voda izglobila. Prikazen ta me je zanimala in šel sem drugo jutro gledat slikovito Zanigrajsko steno. Jedva dospem pod njo, pridruži se mi kmet ter me po kratkem pogovoru opozori na kraj, kjer je po ljudskem mnenji skrit velikansk zaklad. Sredi Zanigrajske stene je iz žive skale izdolbena, nekako dimniku podobna otlina, v nji povprek pa se vidi drog. Je li železen ali lesen, ne dá se razločiti. Na ta drog pravijo da je bila nekdanj privezana vrv, po kateri se je plezalo v sicer nepristopno pribežališče, v katerem so nezimerni zakladi.

Da je bilo res tako, potem bi to zavetišče bilo »unicum« v sicer jako mnogovrstni Istri, a kakor sem s prostim očesom presodil, je vsa pravljica ničeva, neosnovana hipoteza. Radovednejši pa sem bil na Hrastovlje, kajti omenjeni kmet me je napósled opomnil, da je ondu napis, ki ga je jedino škof tržaški znal čitati.

Hrastovlje so oskromna vasica, poleg vasi pa ostanki starega četerokotnega gradú z obligatnimi stolpiči na oglih. Vrata so bila takrat še dobro ohranjena, nad njimi pa sem čital v kamen vsekan nastopni napis:

»Castrum hoc Cristoviae rusq. ipsum adiacens cum iurisdictione, redditibus et privilegiis suis Leander Zarotus Ar. et Medicine Doctor a Familia Neuser nobili Germanica emit MDLXXXI.«

S tem sem omenil dveh dolin glavne znamenitosti, ležeče tako blizu vkupe, da se morejo obhoditi v jednom dnevi. Kdor pa bolj utegne, storí dobro, da se dlje bavi v teh krajih. Z malimi troški in z nekoliko poguma preišče lahko vse podzemeljske, nedvojbeno med seboj zvezane oline ter nam razkrije mnogo še nepoznanih čudes. Ako si pa pod zémlo ne upa, opazuje naj površje, povsod bode našel kaj zanimivega, kajti ondu se ponuja v izobilji tvarine, kar se tiče jezika, originalne noše, šeg in navad in kar se dostaje zgodovine in to med národodm toli prijaznim in ljubeznivim, da mu ni kmalu jednacega. Osapska dolina z okolico bodi torej priporočena preiskovalcem našim! Veselilo me bode, ako bodo oní stalno dognali in opisali, kar sem jaz deloma le hipotetično opazil.

Misli.

1.

Vsak sam vé, kje ga čevelj žuli . . .
Kaj pa tisti, ki je bos? — —
Malo nesrečni koj se naštuli,
A drugi je revež skoz in skoz.

2.

»Kaj neki ta zna? — kaj je že skusil?
V Ameriki bil ni, ne vé za Kitaj . . .«
Prijatelj! z neslanostjo nas ne pitaj,
Četudi po svetu že pête si brusil.
Izkušenj na tujem iskati ne treba!
Če si razborit, ne neslana beba,
Domá si nabereš jih dosti — kajti
Izkušnjam je prilik povsodi najti.

3.

Pijancev ne dela ni vino ni pivo,
Le pitje brezmerno je vsega krivo.

4.

Na vele rože ne seda čebela,
Kjer vspaha ni, ne jemlji si dela!

5.

Voda brez stén se prosto razlije,
Posoda jo stiska — a dá ji obliko.
Brez zakonov volja se v prazno razbije,
A volja z zakoni moč fma veliko.

6.

Otroci in norci
Resnice govorci.

7.

Takisto mladiči ščrlé,
Kakor jih starci učé.

8.

Pomisli, »laudator temporis acti«,
Ki hvališ nam vedno le »njega dni«,
Da svet se ni zdel takrat tak ti,
Ker nisi imél še matorih očij. —
Mladim, veselim, živahnim očem
Vse lepši je in boljši in večí,
A starim, nadložnim, matorim ljudem
Že neče »biti nič več po vseči.

Y.

Dva adjunkta.

Humoreska.

Spisal Janko Kersnik.

sak vé, kako živimo po naših malih mestih in trgih, kjer poleg domačih meščanov in tržanov, poleg stolnega župnika, odvetnika in notarja, menjavajo skoro vsako leto drugi odlični in neodlični zastopniki uradniške hirarhije odgovorne ali neodgovorne svoje službe in kjer niti dacar ali mitničar ob uhodni cesti ne prebije vseh dvanajst mesecev na svojem mestu. Kar je prirastena, to ostaja; drugo pa je v vednem teku, in te menjave v osebji so najmenj tako važne tržanom kakor županova volitev, ali pa izpremembe štirih letnih časov. V prvem tednu, v prvih štirinajstih dneh poznajo vsacega; vedó, ima li penez ali dolgove; znajo, kolikokrat si preobleče srajco na teden, ali celó — po navadi ali dostojanstvu — na mesec; ugibljejo že, ako je novi prišlec samskega stanú, kdaj in kje se bo ženil, dasi natanko vedó, kje ima svojo staro, zapuščeno ljubico; prerokujejo — ako je novinec oženjen — kako se bo védla njegova soproga, katera še, Bog zna kje — perilo in posódo za selitev v zaboje spravlja; vedó celó, po koliko mesá se bo v tej novi rodbini na teden kupovalo in zaužívalo in eventualno, koliko se ga bo plačevalo, koliko pa na upanje jemalo. Najtajnejše stvari niso več tajne, življenje vsacega leži v nekolikih dneh kakor odprta knjiga pred občinstvom. Za ónega pa, ki odhaja, ne menijo se mnogo; dva rečeta morda: »Škoda zánj!« a vsi drugi gotovo: »Bog ga nesi!« In tako se suče svet povsod jednako in povsod že stoletja in stoletja; vsaj misliti si ne moremo drugače!

A kdor pride, vsak najde nekaj sorodnega, vsak se udomači kakor »vinska trta«, po izrazu pesnikovem:

»Umni se privadi vsacega svetá,
In veselí najde veseljáke,
Bodi sto milj daleč, bodi si domá.«

Vse to velja o trgu Osredku, katerega nam iz gole pisateljske diskretnosti ni smeti imenovati s pravim imenom, o katerem pa vendar lahko povemo, da leži nekje v tesni naši domovini, in da ima vse vrlíne, a zajedno tudi vse slabosti, kolikor jih more imeti slovensko-kranjski trg.

Tukaj se je torej godilo, da sta lepega poletnega opóldne sedela dva gospoda na prostornem gostilniškem vrtu »pri Majarončku«,

kakor se je nazivala krčma, ter zauživala svoje mesečno naročeno kosilo. V nedeljo je bilo, in če bi že nova, elegantna oprava obeh gospodov ne bila pričala tega, nedvojbeno bi bilo to vendar sedaj, ko je točajka po govédini postavila pred gosta še krožnik z dvema kosoma lepe obistne pečenke in skledico sveže salate. To je bilo samó v svetek tako!

»Marijanica, mēni četrtnko cvička!« velel je starejši izmed gospodov; »danes je nedelja! Zakaj bi si človek v nedeljo ne privoščil vinske kapljice?«

»Mēni pa — še jedno!« oglasil se je drugi, mlajši, in pomolil prazno steklenico točajki. »Prav pravite, gospod adjunkt, v nedeljo si tudi jaz rad kaj priložim.«

V tem je bil starejši segel po pečenki, preobrnil oba kosa ter lepšega položil na svoj krožnik, ostalega pa porinil tovarišu.

Iz navedenega je čestiti čitatelj že gotovo ugenil, da je bil starejši gospod imenitnejši, nego mlajši, ker je boljše kóse izbiral, in da si je on samó v nedeljo privoščil četrtnko vina; da pa o mlajšem ne bo mislil, da je vsak dan pri obedu izpil pol litra, treba povedati, da je to storil samó v nedeljo in praznik, ob delovnikih pa je bil zadovoljen s četrtnko.

Vendar to ravnanje ni bilo v pravem razmerji z dohodki in z dostojanstvom obeh gospodov in da se bo vse prav umelo, predstavimo takoj oba gosta čitatelju.

Starejši, katerega je bil tovariš prej nazval »adjunktom«, bil je res adjunkt, in sicer sodni adjunkt Žgaga, ki je v Osredku opravljal težavno in odgovorno službo kazenskega sodnika, ali kakor so kmetje: dejali »političnega dohtarja«. Mož ni bil več mlad, a velik, suh ter je nosil naócnike nad dolgim, malo krivim nosom, in gosto, svetlorjavo brado, katero je v jedno mer z desnico delil in gladil na desno in levo. Ako je bil v družbi denašnjega svojega tovariša, in to je bilo skoro redno, ni se dal nazivati od drugih kar tako »adjunktom«, nego je vedno popravljal nazivatelja: »sodni, prosim, sodni adjunkt«, kajti tovariš njegov je bil tudi adjunkt, toda samó — »davčni«. Ta gospod — davčni adjunkt Oreh — pa je bil popolnoma nasprotstvo ónega sodnega adjunkta: mnogo mlajši, male, gibične postave, okroglega nežnega lica z majhnimi temnimi brkicami pod nosom. Tudi v značajih si nista bila slična; ali omenjamo naj samó jedne strani, katero je iz prizora pri obedu že vsak lahko sam ugenil. Sodni adjunkt je bil skop, tovariš njegov pa nič menj, kakor to. O prvem so po vsem trgu govorili, da nosi dve tretjini svoje plače in še več v

ljubljsko hranilnico, drugi pa je s svojo, prav za polovico manjšo plačo še jedenkrat tako dobro živel, nego óni, toda prihranil ni — niti vinarja.

A kakor povsod, tako tudi tu! Ta dva v marsičem tako nasprotna si možá sta se izvrstno razumevala in ljudje so govorili, da sta iskrena prijatelja.

»Kaj bomo pa večerjali, Marijanica?« vprašal je sodni adjunkt po končanem obedu, vrtěč zobotrebnik med prsti.

»Zrezek, bržolo — oh, srno imamo danes, srno!«

Zvečer gospoda nista bila stalno naročena, plačevati je bilo posebej in sproti, torej tudi dražja jed.

»Oh, srno, srno! Pojdite, pojdite, gotovo jo imate že tri tedne v polivki!«

»Ne, gospod adjunkt!«

»Sodni — adjunkt, Marijanica!« omenil je s srepim pogledom Zgaga.

»Prav sveža je, gospod sodni adjunkt!«

»Ali imate kaj drugega — za večerjo?«

»Ledvice, jetra ...«

»To ni nič, nič ...«

»Klobase, suhe klobase ...«

»Seveda! Vse leto stare! Bězi, bězi!«

»Vampe ...«

»Oj, teh sem že sit!«

»Malo sira?«

»Črvivega — kaj ne?«

»Potem pa ne vem več!« deje Marijanica ter se šegávo namuzne.

»Morda imate kaj mrzlega — fižola?« — nasmehuje se Oreh.

»To bi bilo nekaj!« pritrđi Zgaga; »z jesihom in oljem.«

»Nimamo!«

»Prekleta krčma! Še jesti ne dobí človek za svoj, za drag denar!« zarohní sodni adjunkt:

»Kaj pa krompirja? Krompirja skuhajte!« sili Oreh.

»To se lahko zgodí!« pritrđi Marijanica.

»Izvrstno! Izvrstno!« deje Zgaga naglašujoč in zategujoč drugi zlog te besede. »Skuhajte mi deset krompirjev — nič menj — pa lepí, veliki morajo biti.«

»Kakor buče!« nasmeje se déklica.

»No, no, lej jo, sedaj se bo še posmehovala? Torej krompirja, da veš, Marijanica!«

»I Vi, gospod Oreh?«

»Oh, jaz bom pa srno jedel!« smeje se davčni adjunkt.

»Le kvarite si želodec!«

»Ni me skrb!«

Oreh si je pri tem vil svojo cigareto ter čakal, da ga tovariš tudi pobara za jedno, kar se je redno zgodilo.

Tako so tekli dnevi tema možema. Žal besede ni bilo nikdar med njima, dobrosrčnost in radodarnost mlajšega se je že dolgo oklepala skoposti starejšega, kakor mehko vapno trdega kamena.

A denašnja nedelja je imela biti usodepolna temu prijateljskemu razmerju!

Kratek popoldan, žgolenje ščinkovcev po košatih kostanjih na gostilničnem vrtu, par vóz napolnjenih z znanci, ki so drdrali po cesti mimo vrta, namenjen v bližnjo večjo vas na nedeljski izlet, vse to je vzbudilo v gospodu Zgagi nenavadno misel.

»Gospod Oreh, peljiva se kam!« dejal je hipno, in vlekel z desnico brado na desno in levo — v levici pa skrbno tiščal na klinček natakneni zadnji ostanek tovariševе cigarete.

»Peljiva se! Majaronček nama posodi voz in Cilo!«

»Voz in Cilo! Voznika ni treba; ta preveč zapije!« deje Zgaga.

»Troškov pa plačava vsak polovico!«

»To se pravi troške za voz in konja. Kar zapijeva, zapijeva vsak sebi,« hitel je Zgaga. —

Pol ure pozneje sta drdrala z veselimi srci po prašni cesti iz trga proti jedno uro oddaljeni veliki vasi Svetje. Majarončkova kobila »Cila« je sicer malo šepala, a iskra je bila navzlic starosti svoji; in še jedno čudno svojstvo je imela: velikih belih kamenov ob cesti ali kupov gramoza ni rada videla; v velikem ovinku se je ogibala tacih stvari, in ker je tekel ob cesti na obeh krajih globok in širok jarek, to kobilino svojstvo ni bilo baš prijetno. Toda Oreh, ki je vozil, poznal je Cilo že dolgo, zato je sodni adjunkt popolnoma mirno prepustil usodo svojih kostij tovariševi izkušnosti.

V Svetji pri Klinatji sta našla večjo družbo, večinoma znancev, ki se je gostila z izvrstnim krčmarjevim vinom in ukusno ocvrtimi piščanci. Gostje so sedeli na vrtu ob nerodnih mizah in adjunkt Zgaga je pazno pregledoval vso družbo, predno je sédel in celó sedaj je zopet odmeknil stol ter planil kvišku: tam v ozadji je bil zazrl znano lice iz stolnega mesta, očito dobrega prijatelja, in hitel je tja.

»Oj, gospod Rus, Vi tukaj! To je lepo, to je izvrstno!« Tudi óni je naglo vstal in stisnil adjunkt u roko.

»Dà dà, pa samó nekoliko uric! Obiskal sem tu gospó Skalétovo in njeni dve gospodični.«

Rekši se obrne k trem damam, pri katerih je sedèl in katere je bil Zgaga komaj opazil.

Predstavljanje se je hitro zvršilo in adjunkt se je v malo trenutkih čutil kakor karp v mlačni vodi. Ker je hitro prezrel situvacijo in uvidel, da sam pri vsi gostobesednosti, kakor mu je bila v taki družbi lastna, vendar ne bo zmagoval zabave vsem trem damam, izprosil si je dovoljenja, da predstavi še svojega tovariša. Predlog je bil z veseljem sprejet in družba je bila za ves popóladne spárjena: gospod Rus, najstarejši izmed gospodov, z gospó Skalétovo, sodni adjunkt z mlajšo gospodično Milko, hčerko prej imenovane, in davčni adjunkt z njeno sestrično, že skoro malo póstarno gospodično Sabino. Zgaga si je bil izbral zopet najboljši del, in Oreh je pobiral ostanke.

A zabava je bila »izvrstna«, tako da se je že mračilo, ko še sodnemu adjunktú niti na misel ni bilo prišlo, da bi se povrnil. Izpil je v svoji navdušenosti za mladega lepega dekleta poleg sebe celó dva vrčka piva, in to, ali kdo vé kaj, storilo ga je popolnoma gluhega in slepega ob opomnjah Orehovih, da bo noč, da nocoj ni meseca, da nimata svetilk, da se je treba vrniti. Šele ko so vstale dame, omajal se je tudi Zgaga. Ločili so se jako prijazno, in sodni adjunkt je obljubil, da kmalu obiše gospódo, ki se je bila za poletni čas nastanila pri Klinarji. Predno sta sedla s tovarišem na voz, prijel je gospod Rus Zgago pod pazduho in mu jovijalno in dobrovoljno šépnil na uho: »Držite se je, držite, gospod adjunkt! Ta ima groš — dvajset do trideset, to je kar gotovo!«

»Oh — oh!« začudil se je óni: »Izvrstno, izvrstno!« ponavljal je potem, naglašujoč in zategujoč zopet drugi zlog.

Temno je bilo, ko sta se odpeljala; Oreh, sicer dobre volje, ali vendar malo v skrbeh zaradi cestnih kamenov in kupov gramoza, Zgaga pa ves vtopljen v sladke spomine in še slajše nade.

»Izvrstno izvrstno!« mrmral je časih.

»Kaj pa? Se li že veselite tistih deset krompirjev?«

»Ej, krompir, krompir! Kdo misli nánj? Zabava je bila izvrstna!«

»Vaša pač! Pa — krompir bo tudi dober! Škoda — premalo jih bo — deset!« roga se Oreh hudomušno.

Namesto odgovora ga Zgaga na pol nejevoljno, na pol prijateljsko dregne s pestjó pod rébra; a Oreha je silno šégetalo, če se ga je kdo doteknil, in tako je tudi pod vplivom tega sunka kar v stran strepétal ter nehoté krepko nategnil vajeti na »hot«. Nesreča je ho-

tela, da se je v istem trenutku posvetil na levi strani ceste širok kup vapnenege peska, in učinek vsega tega je bil, da je Cila s krepkim skokom zavila na desno in z glasnim treskom se je voz prekopicnil v jarek; Oreh je pobiral kosti svojega rojstva na óni strani širocega grabna, Zgaga pa je visel kobili na vratu, otepal z nogama po zraku ter glasno klical na pomoč: »Oreh, Oreh, za božjo voljo, kje ste? Primate Cilo, držite Cilo, da zlezem ž nje. Vrag me bo ugriznil ali pa ubil!«

Pa Cila ni čakala pomoči. Spela se je še jedenpot kvišku, potem pa skrivila hrbet, urno uteknila glavo med prvi nogi in Zgaga je bil rešen svojih skrbi. Ležal je v mokrem, blatnem jarku poldrug sežen pred kobilo; glasen cmok in tožen stok je bilo jedino, kar je pričalo o tem naglem dejanji stare Cile. Napósled je Oreh izvlekel tovariša iz blata, in potem sta jela ogledavati voz in premišljati, kako bi ga spravila zopet na trdo cesto. A vspeh pregledovanja je bil žalosten: desno peró in oje je bilo strto! Zatorej ni bilo možno spraviti vozá domóv.

»Kako pa tudi vozite!« zaróhnel je Zgaga.

»Vrag! Vi ste krivi, zakaj ste me sunili!«

»Kdo Vas je sunil? Se Vam li sanja?«

»Vam se je menda sanjalo o — o — krompirji?«

»Méni nič mari; kdor vozi, je odgovoren, kdor kaj poškodeje, mora tudi odškodovati. Méni nič mari! Še moja obleko mi boste plačali!«

»Oj — ta je lepa! Ali ne veste, kako sva zmenjena? Vsak pol — kakor v Kranji!« zavrnil je jezno in vendar malo boječe Oreh.

To bi bilo strašno, ko bi moral on sam škodo plačati. In proti vsi pogodbi in pravici!

»Meni nič mari do tega,« odreže se Zgaga; »le glejte, kako boste voz in konja spravili domóv, jaz grem peš!«

Rekši je odhajal v temno noč.

Oreh je poslal par robotih za tovarišem, potem pa ni dolgo premišljal. Izpregel je Cilo, zajahal jo in pustivši voz v jarku, oddirjal domóv. Sodnega adjunkta bi bil še kmalu pohodil. . . .

Druzega opóludne sta sedela zopet na Majarončkovem vrtu pri obedu. Danes ni bilo pečenke, in Zgaga ni pil vina, Oreh pa navzlic sinočni nesreči četrtinko.

»Majaronček je poslal po voz in ga izročil kolarju in kovaču!« omenil je davčni adjunkt; »vsak — polovico!« pristavil je osorno.

»To bi bil têpec!« odrezal se je sodni adjunkt. »Tožite me, če hočete!«

»Ste li pametni? Ta stvar velja najmenj petnajst goldinarjev! Menite li, da denar kradem?«

»Jaz ga tudi ne! Kdor je kriv, je kriv — pa pomirite se, zabava je bila vendar — izvrstna, izvrstna!«

Pri tem je gladil kar krčevito svoje kotelete.

V srci davčnega adjunkta je kipel silen srd, ali mladi mož se je premagoval.

»Počakajmo!« dejal je sam v sebi, izpil zadnjo kapljico četrтинke cvička ter odšel v urad.

Štirinajst dnij potem je pomóčil krčmar Majaronček bel listek popirja Orehu, lakonično menèč: »Tu-le je račun!«

Oreh ni zinil besede, niti popirja razgenil; ampak vteknil ga je v žep. Da se račun poplača — bilo je še časa dovolj, kajti Majaronček ni bil siten; pobotal se je navadno sam z rokodelci in gospodom dajal odloga.

Oreh pa je le čakal prilike, da pripravi Zgago do plačila. Težko pojde, to je znal, toda upanja ni izgubil; vsak človek ima svoje slabe ure ali trenutke, zakaj bi se torej Zgaga ne omajal o priliki.

In slučaj, ta čudni, neumevni gospodar v dejanjih naših, nanesel je, da je v tistem času obólel sodni sluga Kveder. Adjunkt Zgaga je bil pozvedevši to, neznano zamišljen in malobeseden.

Tri dni, ko Kvedru nikakor ni hotelo odleči, ni zinil niti jedenkrat besedice: »izvrstno«, in zvečer še krompirja ni maral. Samó suh kruh je jedel.

Oreh pa ni hotel povpraševati po vzrokih te čudne izpremembe. Napósled se je Zgagi odvezal jezik.

»Ljubi gospod Oreh!« pričel je nekega večera. »Ali mi hočete storiti veliko uslugo? Vi znate molčati, spreten mož ste, lahko mi storite to ljubáv!«

»I, kaj pa?« deje Oreh radovedno.

»Glejte, od ónega za Vas tako nesrečnega večera« — Zgaga je naglašal besedo: Vas — »sem jaz jako srečen. Z gospodično Milko sem v tesnem, ljubezenskem razmerji in malo manjka, da nisem ženin njen«

»Oh, oh!« odprl je Oreh usta — »saj ne hodite nikdar tja!«

»Seveda ne — pa prihodnjo nedeljo pojdem! Ali védite, to je vse tajno, silno tajno; nihče ne vé o tem; jedini sluga Kveder vé — on je nosil, ko je vročeval strankam v Svetji sodne odloke, gospodični Milki moje šopke — vsak teden po jednega; in Kveder zna molčati, zato še nihče ni zvedel o tem. Sedaj je pa obôlel in jaz moram poslati jutri važen šopek tja — jako važen, pisemce bo v njem — in v nedeljo pojdem jaz za njim tjakaj! Ali razumete?«

»Razumim! Vi torej hočete, da bi jaz nesel šopek tja?«

»Vi ali ne Vi! To je vse jedno; samó tjakaj mi spravite šopek v roke gospodični Milki!«

Zgaga je bridko vzdihoval, Oreh pa premišljuje zmajeval z glavo.

»To se lahko zgodi! Naš eksekutor pojde jutri v Svetje; to je zanesljiv, molčêc moŹ, pa čemu molčati, če bo v nedeljo po — Vašem mnenji — že vse jasno, vse očitó?«

»V nedeljo — dà, a danes, jutri se mora molčati!«

»Dobro! Toda usluga, za uslugo! Vi plačate polovico troškov za popravo Majarônčkovega vozá, in jaz polovico! Saj veste?«

»Gospod Oreh, Vi ste grozni! Nili to dovolj, da ne zahtevam od Vas odškodnine za novo svojo nedeljsko obleko? Ste li pozabili? Jaz ne! Torej Vam bodi odpuščeno — kar se pa tiče vozá — to je Vaša stvar! Jaz obŹalujem, pa to nasprotuje pravnemu mojemu prepričanju. Jaz Vam pokaŹem rzsodbe najvišjega sodišča, ministerijalne odredbe, državni zakonik, kazenski zakonik, celó govor o takih slučajih, toda molčiva! O obleki ne bom govoril, to Vam odpuščam, ampak voz — voz je Vaš! Pomislite sicer, koliko troškov imam že s šopki!«

Oreh je poslušal iz početka s srditim licem zgovornega tovariša. A proti koncu njegovega sermona se je davčnemu adjunktú zvedrilo lice, le nekaj zlobnega, hudomušnega se mu je posvetilo iz očíj.

»No, hvala lepa; jaz Vas ne bom več nadlegoval! Kje imate šopek in pisemce?«

»Vse je pripravljeno!«

Odšla sta v Zgagino stanovanje, in od tam je Oreh odnesel lep, sveŹ šopek, v katerem je tičalo drobno pisemce, na svoj dom. Tam se je mudil nekoliko časa, a kmalu odšel s cveticami k eksekutorju, kateremu je zabičil, kako mu je ravnati, in komu mora oddati šopek.

Istega večera sta prijatelja sedéla skoro do polnočí skupaj, in Zgaga je dal celó za pol litra vina. —

Pošta je prihajala v Osredek prav opóludne in pismonoša je samskim gospodom vročeval pisma kar po krčmah, kjer so sedeli pri obedu. Zato se je prikazal drugega dne po zadnjih dogodkih kar nenadoma na Majarončkovem vrtu ter izročil sodnemu adjunktju lepo kuvertirano in izborno parfumovano pisemce.

Zgaga je ostrmel, a takoj je védel, kaj in od kodi; v svoji sreči je podaril pismonoši bakren tolar za štiri krajcarje.

»Je že tu, odgovor je že tu!« šépnil je proti Orehu ter niti ni zapazil, kako čudno se véde mladi prijatelj. V jednomer je namreč gledal na desno in levo, kje bi bilo bliže do izhoda. Tudi klobuk je pomeknil pred sé in hitro natočil ostanek vina v kozarec; a izpiti ga ni mogel več.

Dva grozna, rjoventju podobna »ha! — ha!« zagrmela sta sodnemu adjunktju iz grla. Dve kokoši, ki sta se poleg mize kopali v pesku, vzleteli sta z glasnim krikom čez ograjo, in na dvorišči pred hlevom je zatulil prikleneni sultan.

Tudi Oreh je skočil kvišku ter v tem prebrnil svoj kozarec.

»Torej to ste deli v šopek — to, Vi — Vi —« Zgaga ni mogel dalje, ali pa ga je zavrnila misel, da je kazenski sodnik.

»Kaj? Pokažite!« deje nekako nesramno davčni adjunkt.

Oni vrže kos popirja prédenj; v tem mu je pa iz zavitka palo nekaj bankovcev, katerec je hitro pobral.

Oreh je urno pogledal popir — Majarončkov račun o potrtem vozu, ki je zahteval petnajst goldinarjev. Spodaj pa so stale s ponarejeno Zgagovo pisavo, česar pa Oreh niti prečital ni, saj jih je bil sinoči sam napisal naslednje vrstice: Zajedno si usojam pokazati Vam račun o hudi nesreči, ki me je zadela ónega večera, ko mi je zasijala tudi največja sreča; — da sem videl in spoznal prvič — Vas!«

A pod temi vrsticami je stalo v nežni ženski pisavi, kar je Oreh tem pazneje čital: »Ker se bojim, da mi prihodnjič pokažete še račun o poslanih šopkih, usojam si istega tu poravnati. Trije šopki à pet goldinarjev — skupaj — petnajst goldinarjev. S tem je morda tudi nesreča pobotana!

Milka.«

»Oj — Vi — Vi —« kričal je Zgaga.

»Sedaj boste vendar plačali polovico računa!« deje s prejšnjo nesramnostjo davčni adjunkt, odmeknivši se nekoliko od mize. »Kje je pa poslani denar?«

»Tu, tu je, tu v žepu ga imam, Vi — slepar!« zadnjo besedo je le šepetal in potem sikal: »Vidite, šopki me veljajo samó po goldinarji jeden — jaz znam in umem kupovati — torej imam še vedno

dvanajst goldinarjev dobička! Pa — dvajset — trideset tisoč — o ti — nesramna duša! No, pa čakaj! Voz — samí plačajte, ni vinarja ne dobite in za obleko, za obleko se bodeva še srečala! —

Od tistega dné naša dva junaka nista več skupaj obedovala, niti večerjala. Sodni adjunkt se je preselil v drugo krčmo, ker mu pa zvečer niso hoteli krompirja kuhati, zato se je dal premestiti v drug kraj. Davčnega adjunkta pa so tudi drugam poslali; z računom za voz je ostal na dolgu, kar mu je pa Majaronček z ozirom na to, da je bil »dober gost«, radovoljnim srcem odpustil.

Vila Slovinska.

Črtice o hrvatskem pesništvu v Dalmaciji XV.—XVIII. veka.

V tristoletni spomin rojstva Gunduličevega, zajedno v njegove smrti spomin dvestopetdesetletni. * dné 6. januarja 1588. † dné 8. decembra 1638.

Spisal A. Fekonja.

(Dalje.)

Razven lirskih, epskih in dramatskih proizvodov zaslužujejo v slovinski književnosti častno mesto še šaljive in vzbudljive pesmi, »v katerih se često kaže prava slika národnega života in običaja.« Početnik v tej stroki pesništva je že M. Marulić s smešno pesmijo svojo »Borba fratrov«. Mikša Pelegrinović z otoka Hvara zložil je (pr. l. 1557) šaljivo pesem »Jegjupka« t. j. Egipčanka = Ciganka; in drugo takšno z istim naslovom: »Jegjupka« Andrija Čubranović v Dobrovniku (l. 1527) na neko gospó, katera ga je, nemarajoča ga, bila bajè imenovala Egipčana (= Cigana). V Čubranovičevi »Jegjupki« se »sveti čistota in uglajenost jezika, a misli so vzvišene in nežne tako, da Gj. Palmotić in Iv. Gundulić nista se sramovala iž nje po cele rédke uvrstiti v svoje pesmotvore.« Stjepan Gučetić v Dubrovniku zložil je šaljivo pesem z imenom »Dervišiada« (ok. l. 1523.) in to slučajno zaprt v ječi, kjer ga je nekoč kneževa hči ugledavši ga imela za derviša (= turšk. meniha). V duhu »Jegjupke« je pozneje Ivan Parožić na Hvaru zložil povečjo pesem pod naslovom »Vlahinja« (= Valahinja), o kateri je bil N. Nalješćković sodil: »Take je prilike, takoga uresa, rekal bih nje dika da su zgor s nebesa.« In napósled je še benediktinec Ig. Gjorgjić zložil krasno šaljivo pesem »Marunko oliti piesan verh jednoga Mljetćanina zatravljena u ljubavi s prigovorom«,

v kateri živo opisuje običaje otoka Mljeta v tamošnjem govoru. — V tem predmetu so še sè mnogi odlikovali s svojimi maskarata mi, začinkami in satirami, kakor: M. Vetranić, N. Nalješković, Mario Kaboga, Val. Vlahović, Paško Primović, Gjono Palmotić, Petar Kanavelić, Vlaho Squadri, Iv. Mrsić, Joso Betondić, Ante Gledjević, Iv. Fr. Sorkočević in Marko Bruerè-Dériveaux (roj. Francoz, od 1774 franc. konzul v Dobrovniku), »v katerih se plemenitost namére in živahnost govora tako skladno rokujeta, da, ako te tudi pekó, vendar jih oberoké prijemaš in k srcu privijaš.«

Tudi bukolika je našla v slovinskih pesnikih vrlih obdelovalcev. Razven že omenjanih igrokazov in šaloiger pastirskih ima starohrvatska knjiga dosta eklog in idil, »katere jo lepó krasijo in pove-ličujejo«. Krasno zbirko té vrsti je sestavil Petar Zoranić, minorit iz Nina, pod naslovom: »Planine, ke zdarže v sebi pisni pete po pastirih, pripovisti i pritvori junakov i deklie i mnoge ostale stvari« (l. 1536.) v 24 poglavjih. Lepe so Dinka Ranjine »Piesni« pastirske (l. 1563.), Dinka Zlatarića pastirska pripovest »Ljubmir« (l. 1597), njegova sina Šimuna Zlatarića »Vila ostarana« pesem v hvalo Ivana Gundulića, Vladislava Menčetića pastirske pesmi »Zorka i Radonja«, druga nazvana tudi »Seljak dalmatinski«; toda vse v idilah daleč prekaša Ivan Bunić-Serafinov s svojimi »razgovori« pastirskimi, in pa Ig. Gjorgjić s svojimi eklogami, med katerimi se zlasti po izvorni domišljiji odlikuje ženitev »Rumenka in Miline«.

Nadalje se v slovinskem pesništvu nahaja mnogo poslanic, »katere so nam v isti dóbi živi svedoki davno obstoječe znanstvene uzajemnosti med istimi pisatelji. One tekó lahno in bistro, a mogle bi tudi danes biti za uzor iskrenosti in zdušnosti.« Najboljše poslanice v stihih so pisali Petar Hektorović in Dinko Ranjina. — Potem so še pohvalnice in nadgrobnice, kakeršne so zlagali najkrasneje: H. Lucić, Dinko Ranjina, Nik. Gazarović, Dinko Zlatarić in posebno zopet Ig. Gjorgjić. — Napósled še pričice (prilike), katere sta pisala zlasti Nik. Dimitrić (pr. l. 1353.) in Gjuro Ferić (l. 1794).

Konečno nam je tu omeniti, da so tudi žene národno književnost slovinsko v óni dóbi ukrasile z mnogim vencem. To so: Gracijozna Lovrinčevićeva z otoka Hvara zač. XVI. stoletja; potem Dobrovčanke: Flora Zuzericeva (l. 1555 — o. l. 1600) pa ž njo Nikoleta Restićeva, Julija in Nadalica Bunićeva, Marija Gundulićeva (žena Nik. Gučetića) in Margita Menčetićeva; nadalje Jelena Ohmučević-Grgurićeva (umr. l. 1610.), Marija Betera-Dimitrićka) hči Bart. Betera, umr. 1765), Anica Boško-

vičeva (nuna, umr. 1804), Lukrecija Bogašinovičeva-Budmanička (umr. 1800. l.), Marija Faccenda-Righičeva (umr. l. 1795.), Kata Sorkočević-Basseglijeva. Sara Vučevićeva in Srečka Fantastić (zač. XIX. veka) poslednja pisateljica dobrovniška. No žal! da večim njim sedaj ne znamo za nikakšne pismene spomine – kakor nam tudi od mnogih pesnikov ni preostalo ničesar nego li samó ime. Zla kob, huda usoda, zakopala nam je toliko množino književnega blagá slovinskega, katero je ali povse propalo ali pa še morebiti kje skrito leži v pozabljenosti. 1)

1) Govoreč o plodovih slovinskega pesništva treba je poleg izvirnih del omeniti še tudi prevodov. Kajti »prevodi, kedar so večše izvedeni, namreč kedar si prevoditelj tuje misli usvoji tako, da jih čitatelju predstavlja kot svoje, velike so vrednosti; a morejo celó samó izvirno prekositi.« In takih je ne malo v starohrvatski književnosti, a to ne samo iz „klasičnih“ nego tudi iz živóčih ali recimo „modernih“ jezikov.

Odlikujejo se v književnosti slovinski zlasti prevodi Davidovih Psalmov, katere so preložili v stilih, in to posebej spokorne: Nik. Dimitrić (l. 1549.), Šim. Budinić (l. 1582.), Iv. Gundulić st. (l. 1620.), Stiepo Gjorgjić (l. 1686.), B. Betera (l. 1702.). Pojedine druge: M. Marulić, M. Kaboga, P. Primović, J. Ivanišević, J. Betondić, Š. Zlatarić, S. Bunić ml., Bart. Kašić (v Pagu, prvih petdeset, l. 1634.), T. Babić (iz Bosne, l. 1726). A ves psaltir sta na slovinski prevela in to v verzih: Andrija Vitaljić: „Istumačenje pisaní Davidovih“ l. 1703., 1713. in Ignjat Gjorgjić: „Saltier slovinski“ l. 1724., 1729. (nov natis v Zagrebu l. 1851.).

Več dramatskih komadov, prevedenih iz grškega, bilo je že preje omenjenih. Razven teh pa še moremo imenovati od D. Ranjine prevod Filemona in Moska, ljubavi Priama in Tisbe od D. Zlatarića in nekaj od L. Bunića. Herojide Ovidijeve so posamezne iztolmačili H. Lucić, J. Betondić, P. Bosković, Ig. Gjorgjić, G. Ferić, P. Bašić in Iv. Altesti. P. Hektorević je prevel spev Ovidijev: de remedio amoris, a Ig. Gjorgjić mnogo iz njegovih Metamorfoz. Katonove izreke modre sta v pesmi predelala M. Marulić in M. Borešić; pesmi Tibula, Propercija in Marcijala pa D. Ranjina; nekatere speve iz Vergilijeve Enejde Iv. Tanzlingher in Ig. Gjorgjić; a Gj. Higja vso liriko Horacijevu in Vergilijevo. Dober je še prevod Tomaža Kempčana knjige o nasledovanji Kristovem od Atan. Gjorgjičevica, in delo B. Betera o razmišljanjih sv. Avgustina. — Tassov Jeruzalem oslobojen je našel vrla tolmača v Iv. Gunduliću in v V. Petroviću, a idile Gessnerjeve v M. Zlatariću D. in v Iv. Salatiću (Ljubić l. c. II. 362). — A tudi tega se je več poizgubilo. (Konec prihodnjic).

Golóbec.

<p>Kakor z listom bel golóbec Poletí čez brda snežna In na okna séde róbec, Da odprè mu roka nežna:</p>	<p>Oj, tako ljubezen moja, Srca mi golóbec prvi, Prišla je na ustna tvoja Po poljuba cvetni brvi.</p>	<p>Méhko ji trepeče krilo, Kakor listek mladolétja, Da bi deklico genilo, Naj ji v srci dá zavétja ...</p>
---	---	--

L.-j.

Ljubljana v ljudopisnem oziru.

Sestavil Evgen Lah.

(Dalje in konec.)

Kakšna je razvrstitev porodov po mesecih v zvezi s spolom? O tem jako poučnem predmetu pozvedamo iz naslednje tabele, ki nam to pojasnjuje v absolutnem in relativnem oziru.

Leto	Spol		Število porodov v mesecih												Sploh
			I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
			relativno												
1886	moški	54	37	48	48	30	39	28	36	32	38	32	32	32	454
	ženski	50	30	37	38	32	22	20	41	24	29	34	34	31	388
1885	moški	40	37	46	35	34	32	36	40	31	31	38	37	437	
	ženski	42	41	42	32	37	38	44	39	35	31	32	40	453	
1884	moški	45	30	32	47	38	25	48	29	31	32	30	34	421	
	ženski	27	31	31	31	35	34	30	32	42	33	33	22	381	
1886	moški	51.92	55.22	56.47	55.81	48.39	63.93	58.33	46.75	57.14	56.72	48.49	50.79	53.92	
	ženski	48.08	44.78	43.53	44.19	51.61	36.07	41.67	53.25	42.86	43.28	51.51	49.21	46.08	
1885	moški	48.78	47.43	52.27	52.24	47.89	45.71	45.—	50.63	46.97	50.—	54.29	48.08	49.10	
	ženski	51.22	52.57	47.73	47.76	52.11	54.29	55.—	49.37	53.03	50.—	45.71	51.92	50.90	
1884	moški	62.50	49.18	50.79	60.26	52.05	42.37	61.54	47.54	42.46	49.23	47.62	60.71	52.49	
	ženski	37.50	50.82	49.21	39.74	47.95	57.63	38.46	52.46	57.54	50.77	52.38	39.29	47.51	
sploh	moški	53.49	50.72	53.16	55.84	49.28	50.79	54.41	48.61	47.68	52.32	50.00	52.32	51.78	
	ženski	46.51	49.28	46.84	44.16	50.72	49.21	45.59	51.39	52.32	47.68	50.00	47.68	48.22	

Ako si to tabelo natančneje ogledamo, zapazimo sledeče: Porodi gledé spola niso v nikakem razmerji s prebivalstvom sploh gledé spola. V občé in večinoma tudi posebej je bilo v Ljubljani v zadnjih letih porojenih več dečkov kakor deklic, in vendar hodi v Ljubljani, kakor že preje omenjeno, na 10 moških 12 ženskih prebivalcev. Vsled precej ekstremnih razmer 1886. in 1884. l. na jedni in 1885. l. na drugi strani, pokaže se za občno razmerje precej jednaka razdelitev med obema spoloma. Vendar prevladuje tudi v občé moštvo nad ženstvom. Ako primerjamo letni polovici med sabo, bomo našli, da sta si števili v posameznih mesecih prve letne polovice (posebno januarij, marcij in april) veliko različnejši, kakor v raznih mesecih druge polovice (izvzemši julij).

Dvojčki so bili porojeni: l. 1886. šestkrat, l. 1885. devetkrat, l. 1884. najstokrat; bili so pa najstokrat različnih spolov, sedemkrat moškega, osemkrat ženskega spola. Trojčki so bili porojeni le enkrat 1885. l. in sicer vsi trije moškega spola.

Nezakonskih otrok je bilo 1886 l. legitimovanih 23, in sicer 16 dečkov in 7 deklic; 4 v prvem, 5 v drugem, 2 v tretjem, 1 v četrtem, 1 v petem, 10 v več kot petem letu svoje starosti.

Jako poučni, in sicer posebno z ozirom na dogodke najnovejšega časa, so podatki o umrljivosti*) ljubljanskega prebivalstva. Takoj tu bodi pred vsem povedano, da ljubljanske razmere v tej zadevi nekateri rišejo preugodno, drugi zopet prečrno. Kakor se največkrat zgodi: nobeni nimajo prav, ampak le tisti, ki bi šli srednjo pot in ki bi ne pretiravali niti na jedno niti na drugo stran. Ako namreč pomislimo, da so v Ljubljani koncentrovani skoro vsi, deželi sploh namenjeni bolniški, hiralniški in podobni zavodi, dalje da se ravno zategadelj hodijo semkaj ljudje zdraviti, ki ne pripadajo rednemu ljubljanskemu prebivalstvu, da veliko taci tu umre, ki se jemljó pri splošnem številu umrlih v poštev, ki bi se morali pa kot tujci pravo za pravo odštévati, priti moramo do precej ugodnega rezultata. Taci ljudij je v Ljubljani redno vsako leto četrtnina. Ako jih odštévamo, kakor jih odštévajo tudi drugod, uvrstiti moramo Ljubljano med srednje-zdrava mesta, ne pa med posebno nezdrava, kakor se v javnosti to le prerado godi.

Ljubljansko umrljivost zadnjih let nam kaže naslednja tabela:

*) V tej stvári sem se deloma oziral tudi že na podatke 1887 leta.

Leto	Število umrlih	Leto	Število umrlih	Leto	Število umrlih
1875	964	1880	956	1885	1086
1876	854	1881	968	1886	1276
1877	936	1882	1060	1887	1172
1878	997	1883	1124	Sploh	1041
1879	1067	1884	1078		

V Ljubljani pride tedaj vsako leto povprek na vsacih 26 prebivalcev po jeden mrlič, ako pa tuje umrle odvezemo, na vsacih 36—37 prebivalcev.

Kako se delé ljubljanski umrli zadnjih let po spolu, stánu, pristojnosti ali domačinstvu,

po rojstvenem kraji in po kraji, kjer so umrli?

α) po spolu:

Leto	Število umrlih sploh	Število umrlih			
		moških		ženskih	
		absolutno	relativno	absolutno	relativno
1887	1172	634	538	54'09	45'91
1886	1276	624	652	48'90	51'10
1885	1086	550	536	50'64	49'36
1884	1078	589	489	54'64	45'36
Sploh	1153	599	554	51'95	48'05

Sploh se tedaj sme reči, da je v nasprotju z razmerjem prebivalstva po spolu v obče število umrlih moških večje, kakor pa umrlih ženskih, dalje, da je bilo lani in 1884. l. posebno veliko, 1886. l. pa še za spoznanje manjše, kakor število umrlih ženskih. Konečno bi bilo omeniti, da se ravno

omenjeno leto še najmočneje približuje normalu prebivalstva po spolu.

β) po stánu:

Leto	Število umrlih sploh	S t a n					
		absolutni			relativni		
		samski	zakonski	vdovski	samski	zakonski	vdovski
1887	1172	809	196	167	69'03	16'72	14'25
1886	1276	841	274	161	65'91	21'47	12'62
1885	1086	743	204	139	68'42	18'78	12'80
1884	1078	702	225	151	65'12	20'87	14'01
Sploh	1153	774	225	154	67'13	19'51	13'36

Sploh smemo tedaj v tem oziru trditi: Dve tretjini umrlih (seveda zaradi obilega števila umrlih otrok) pripadata samskemu, petina zakonskemu, sedmina vdovskemu stánu. Razločki med posameznimi leti so le neznatni.

Leto	Število umrlih sploh	Pristojnost			
		ljubljska	zunanja	ljubljska	zunanja
		absolutno		relativno	
1887	1172	304	868	25'94	76'06
1886	1276	313	963	24'53	75'47
1885	1086	259	827	23'85	76'15
1884	1078	242	836	22'45	77'55
Sploh	1153	279	874	24'20	75'80

γ) Po pristojnosti ali domačinstvu:

Četrtnina umrlih le ima ljubljansko domačinstvo; tri četrtnine so zunanje. Razloček med posameznimi leti je tudi tu le neznatni.

Leto	Število umrlih sploh	Umrli			
		mestni	zunanji	mestni	zunanji
		absolutno		relativno	
1887	1172	479	693	40'87	59'13
1886	1276	535	741	41'93	58'07
1885	1086	448	638	41'25	58'75
1884	1078	410	668	38'03	61'97
Sploh	1153	468	685	40'59	59'41

δ) Rojstveni kraj:

Tej tabeli tedaj povzamemo, da sta v občie po dve petini umrlih rodod ljubljanski, tri pa so zunanje in da zopet razloček med posameznimi leti ni velik.

Leto	Število umrlih	Število umrlih			
		v zavodih	drugod	v zavodih	drugod
		absolutno		relativno	
1887	1172	529	643	45'14	54'86
1886	1276	570	706	44'67	55'33
1885	1086	512	574	47'14	52'86
1884	1078	503	575	46'66	53'34
Sploh	1153	528	625	45'79	54'21

ε) Ali v zavodih ali zunaj zavodov?

Nepričakovano visoko število ljudi umre tedaj po raznovrstnih humanitarnih zavodih, namreč skoro polovica vsega števila sploh. Razločki med posameznimi leti so tu še neznatnejši.

Kakšna je razdelitev umrlih po mesecih in po starosti?

z) po mesecih:

Razmerje	Leto	Število umrlih v meseci												Skupaj
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
absolutno	1887	103	113	121	100	111	98	85	93	69	83	80	116	1172
	1886	103	91	138	108	112	113	116	99	96	110	101	89	1276
	1885	87	83	107	99	93	85	105	97	77	74	87	92	1086
	1884	95	92	97	112	109	98	77	76	70	94	71	87	1078
	Sploh	97	95	116	105	106	98	96	91	78	90	85	96	1153
relativno	1887	8'79	9'64	10'24	8'53	9'47	8'36	7'25	7'93	5'89	7'08	6'83	9'99	100'—
	1886	8'07	7'13	10'80	8'46	8'78	8'86	9'09	7'76	7'53	8'63	7'92	6'97	100'—
	1885	8'01	7'64	9'73	9'03	8'51	7'81	9'55	8'85	7'30	7'14	8'01	8'42	100'—
	1884	8'81	8'53	8'99	10'42	10'08	9'08	7'15	7'06	6'50	8'72	6'59	8'07	100'—
	Sploh	8'43	8'23	9'94	9'11	9'21	8'53	8'33	7'90	6'81	7'89	7'34	8'28	100'—

V obče se sme tedaj na podlagi te tabele izreči, da umre, bodisi že povprek ali pa tudi v posameznih letih, največ ljudij spomladi, najmenj jeseni; zelo jednako v zimskem in v poletnem času, največ marcija, najmenj septembra meseca.

β) po starosti:

Starost	Absolutno število umrlih				Relativno število umrlih			
	1887	1886	1885	1884	1887	1886	1885	1884
do 1 leta	243	243	262	212	20'73	19'04	24'13	19'67
1 — 5 let	131	155	83	84	11'18	12'15	7'64	7'79
5 — 10 let	37	39	24	35	3'16	3'06	2'21	3'25
10 — 20 let	56	70	46	53	4'78	5'47	4'24	4'92
20 — 30 let	126	104	105	108	10'75	8'15	9'67	10'02
30 — 50 let	210	232	212	215	17'92	18'18	19'52	19'94
50 — 60 let	111	117	97	119	9'47	9'17	8'93	11'04
60 — 70 let	125	154	123	130	10'67	12'08	11'32	12'06
nad 70 let	133	162	134	122	11'34	12'70	12'34	11'31

Na podlagi zadnje tabele smemo tedaj izrekati: Mladostni maksimum umrljivosti pripada izključljivo najnižji mladostni dōbi, pri kateri so všteti seveda tudi mrtvorojenci in katera sama vzame petino umrlih ljudij. Starostni maksimum pripada pa v obče in razven 1884. l. tudi posebej najvišji starostni dōbi več kot 70 let, v kateri umre osmina umrlih. Najmenj ljudij umre v dōbi od 5 - 10, oziroma od 10—20 let, zelo jednako v naslednjih desetletnih dobah do najvišje, namreč vselej blizu desetina ali devetina.

Konečno bi bilo še dobro nekoliko natančneje omeniti, za kakšnimi boleznimi in v kolikem številu za različnimi boleznimi posebej je umiralo v zadnjem času ljubljansko prebivalstvo. Za primerjavo si v ta namen nisem izvolil treh zaporednih let, marveč zaradi natančnejšega povprečka tri med sabo precej različna leta v enakih odmorih. Vse natančnejše nam pove naslednja tabela, v kateri so posebej ločeni mrtvorojenci, za slabostjo, za otrovnimi (nalezljivimi) boleznimi, za sušico, starostjo, za samomori, slučajno in silovito umrli, konečno skupno še za drugimi boleznimi umrli.

Leto	Število umrlih	Uzrok smrti													
		absolutno število						relativno število							
		mrtvorojenci	prirojena slabost	otročne bolezni	sušica	starost	samomor, slučajna, silovita	sicer	mrtvorojenci	prirojena slabost	otročne bolezni	sušica	starost	samomor, slučajna, silovita	sicer
1886	1276	25	30	93	299	115	11	703	1'96	2'35	7'29	23'43	9'01	0'86	55'10
1882	1060	40	29	120	307	97	11	456	3'78	2'74	11'32	28'97	9'15	1'04	43'00
1878	997	28	20	40	304	73	22	510	2'81	2'01	4'02	30'43	7'32	2'21	51'20
Sploh	1111	31	26	84	303	95	15	556	2'79	2'34	7'56	27'27	8'55	1'35	50'14

Gledé bolezni smemo tedaj v obče reči: Največ ljudij vzame sušica; vendar so se glede te bolezni razmere v zadnjem času vidno zboljšale. Število mrtvorojencev, samo ob sebi ne ravno visoko, bilo je primeroma visoko l. 1882. Precej visoko je število za otrovnimi ali nalezljivimi boleznimi umrlih, posebno zopet l. 1882., v katerem jih je samo za osepnicami umrlo 72. Za prirojeno slabostjo jih umre kaj malo, precej veliko pa za starostjo ali splošno oslabeledostjo. Nenaravne smrti jih umre v Ljubljani zelo malo; le 1878. l. jih je bilo nekoliko več. Pod zadnjo rubriko so posebno v poštevh vzeti razni katari, vnetice, mrtvoudi, rak, bolezni na jetrih, obistih, možganih, i. dr.

Samôtni dol.

Od júga prihája zefirček,
Poljublja še spečo zemljó,
Čez noč na poljúbih njeđóvih
Cvetóvi dehteči vzrastó . . .

Kaj právim ti, véterček nežni,
Glej, ondu samóten je dol,
A v dólú še mráz je — stoletni,
Stoletna je žalost in bol.

Pohíti še tja mi, pohíti,
Poljúbi livádo in gaj,
Ožívi pozábljeni dol mi,
Ožívi pomládni mu raj!

Rádinski.

Čegava bode?

Vesela igra v dveh dejanjih.

Spisal **A. Planinec**.

Osebe:

Ljudmila Podgorska, mlada vdova.

Milan Vesel, njen brat.

Ana Veselova, njegova soproga.

Dr. Vladimir Stojan, odvetnik.

Stanko Zavodnik, profesor.

Vojteh Ljubič, gospe Veselove netjak, slikar.

Janez, sluga pri Veselovih.

Zaliku, hišna pri Veselovih.

Obe dejanji se vršita v hiši Veselovi. Drugo dejanje se godi dva dni po prvem.

Prvo dejanje.

Salon pri Veselovih.

Prvi prizor.

Dr. Vladimir Stojan in profesor *Stanko Zavodnik* vstopita s slugo *Janezom* pri srednjih vratih.

Janez. Prosim, gospóda, sédita, takoj javim gospódi, da je obisk v salonu. (Odide na levo.)

Drugi prizor.

Dr. Stojan in prof. *Zavodnik* samá (Stopita nekaj korakov proti sredi odra.)

Dr. Stojan (záse). Kaj neki ta tukaj hoče? Jaz ga še niti ne poznam.

Prof. Zavodnik (tudi záse). To je odvetnik dr. Stojan. Kaj ta tudi hodi za gospo Ljudmilo Podgorsko?

Dr. Stojan (stopi proti profesorju Zavodniku in se mu predstavi). Odtvetnik dr. Stojan.

Prof. Zavodnik. Profesor Zavodnik. (Podasta si roké).

Dr. Stojan. Vi gotovo še niste dolgo v Ljubljani, kajti ne spominjam se, da bi Vas bil že kdáj videl.

Prof. Zavodnik. Prav imate, gospod doktor, premeščen sem šele letos na tukajšnje učilišče. Poprej sem bil v Trstu.

Dr. Stojan. Pa ste vendar že znani z Veselovo rodbino, gospod profesor?

Prof. Zavodnik (záse.) Kako me izprašuje, kakor bi bil pred sodiščem. (Glasnó) Jaz sem rojenjá Ljubljčan, gospod doktor, in z Veselovimi sem se seznanil letos v Rimskih Toplicah.

Dr. Stojan. Kako Vam ugaja gospa Veselova, gospod profesor?

Prof. Zavodnik (záse.) Oj, ti zvita kača! (Glasnó.) Prav izvrstna gospa je.

Dr. Stojan. In gospod Vesel?

Prof. Zavodnik. Oba, gospod in gospa, ugajata mi zelo in z gospodom Veselom sva prav dobra prijatelja. Najbolj seveda mi pa prija gospa Podgorska.

Dr. Stojan (záse.) Tako? Zdaj sem ga dobil. On je Ljudmilin čestilec.

Tretji prizor.

Prejšnja. Sluga *Janez* in gospod *Vojteh Ljubič*.

Janez. Prosim, gospod, da tukaj malo potrpíte. (Proti dr. Stojanu in prof. Zavodniku:) Oprostite, da toliko časa čakate, gospóda je pri zajtrku, a takoj pride (odide).

Četrti prizor.

Dr. Stojan, prof. Zavodnik in gospod *Ljubič*.

Ljubič. Dovolita, gospóda, da se predstavim! Ime moje je Ljubič.

Prof. Zavodnik. Profesor Zavodnik. (Podá mu rokó.) Jako me veselí, da Vas spoznam. Vi ste slikar, gospod Ljubič? Bral sem Vaše ime že v časopisih.

Dr. Stojan (podá gospodu Ljubiču rokó.) Odvetnik dr. Stojan. (Tiho.) Gotovo zopet nov čestilec Ljudmilin! Moram pozvedeti. (Glasnó.) Vi navadno ne bivate v Ljubljani, gospod Ljubič?

Ljubič. Ne.

Prof. Zavodnik. (Tiho.) Ahà, zdaj je pa ta na vrsti!

Dr. Stojan. Pa mislite dolgo tukaj ostati?

Ljubič. Ne.

Dr. Stojan (záse.) Ta je pa kratkih besedij. (Glasnó.) Ali ste z Veselovimi le znani?

Ljubič. Ne.

Dr. Stojan. Tedaj v sorodu?

Ljubič. Ne. — Ha, ha, gospod doktor, Vi me pa tako izprašujete, kakor bi prišel kakemu inkvizitorju v roke. Vendar prav delate! Rad ustrezam radovednosti Vaši. Ime moje je Vojteh Ljubič, slikar, šestindvajset let star, neoženjen. Prihajam z Norveškega, kjer sem po leti slikal in čez zimo sem namenjen v Italijo. Jaz sem netják gospé Veselove in —

Peti prizor.

Prejñji. Gospod *Vesel*, gospa *Veselova* in gospa *Ljudmila Podgorska* (vstopijo pri stranskih levih vratih).

Gospod Vesel. Klanjam se gospodoma. (Podá dru. Stojanu in prof. Zavodniku rokó.) Pozdravljen, Vojteh! (Objameta se in poljubita.)

(Gospod Vesel pelje dra. Stojana in prof. Zavodnika k večji mizi na levo plat, kjer sedejo, ko sta gosta prej še pozdravila gospé.)

Gospa Veselova. Pozdravljen, Vojteh! Dolgo smo te morali pro-siti, da si prišel.

Gospa Podgorska. Pravo za pravo bi morala huda biti na Vas, gospod Vojteh! Toda odpuščam Vam, ker ste vendar zdaj prišli. (Podá mu roko, katero on poljubi.)

Ljubič. Tudi Vi ste veseli, gospa *Ljudmila*, da sem prišel, in vendar ste le Vi krivi, da sem šel pred dvema letoma po sveti.

Gospa Podgorska. Kaj ste še vedno stari porednež?

Ljubič (záse.) Nečem biti sentimentalen. — Ali lepa je, lepša kakor kdáj prej! (Glasnó.) No, gospa *Ljudmila*, nekaj me je že svet premenil, samó ne vem, ali na bolje, ali na slabše.

Gospa Podgorska. Povedite no, Vojteh, kako Vam je prijala Norveška dežela in tamoñnji ljudje in kaj ste prebili tam? Gotovo ste prinesli prav lepih skic s seboj. (Sédeta za manjšo mizo na desni stráni.)

Gospod Vesel. Gospod profesor, ali ste čuli, kako eleganten je bil v Toplicah ples v kurnem salonu? Zakaj se niste dali pogovoriti, da bi ostali še nekoliko dnij?

Prof. Zavodnik. Bral sem o tem plesi v časopisih, in res jako žal mi je, da nisem bil več navzočen, vendar nisem se utegnil še dlje mudíti. (Vedno gleda gospó *Podgorsko* in gospoda *Ljubiča*. Sam záse:) Kako je srečen, da sme sedéti tako blizu nje!

Gospa Veselova. Pa Vi, gospod doktor? Ali se niste mogli letos prav nič odtegniti svojim klijentom ter za nekaj tednov iti kam na počitne?

Dr. Stojan. (Tudi gleda gospó *Podgorsko* in gospoda *Ljubiča*.) Mo-goče bi že bilo, a mislim letošnjo zimo iti za nekaj časa na jug in tako sem rajši prežil poletje v Ljubljani, saj tudi ni tako hudó. (Samó

záse.) Ta slikár je pa zelo nevaren konkurent. (Glasnó.) Saj veste, milostiva, odvetniki smo kolikor toliko tudi trgovci in konkurenca je dan denašnji čas velikanska.

Gospa Podgorska. In kam greste letošnjo zimo, gospod Vojteh?

Ljubič. V Italijo, gospa Ljudmila!

Gospa Podgorska. V Italijo? Kako bi bila jaz srečna, ko bi mogla videti jedenkrat rimsko Kampanijo ali krasni Napolj!

Ljubič. Jaz upam, da bodem v nekoliko dnéh že --

Gospa Podgorska. V nekoliko dneh? Jeden mesec ali pa še več mi morate obljubiti, da ostanete tukaj.

Dr. Stojan. Kakor vidim, gospa Podgorska, zanímate se Vi prav zeló za umetnost. (Tiho.) Za umetnika pa še bolj. (Glasnó.) Zanimalo Vas bode tedaj gotovo, milostiva, če Vam povem, da sem kupil óni znani portrét našega domačega kronista Valvasorja od neznanega slikarja, ki je bil lansko zimo nekaj časa tukaj razstavljen.

Gospa Podgorska. Res? Čestitam Vam k tej akviziciji, gospod doktor! Kritika se je izrekla prav pohvalno o sliki in slikarji.

Prof. Zavodnik. In jaz moram pristaviti, da sem čul včera, da ste Vi, gospod doktor, podarili to sliko deželnemu muzeju.

Vsi (hitro drug za drugim.) Zeló lepo je to od Vas, gospod doktor! Kaka izredna radodarnost! To je domoljuben čin!

Dr. Stojan. Ali Vi, gospod Ljubič, morda poznate slikarja tega portrêta? Vedno se še skriva pod oskromnim pseudonimom.

Ljubič. Poznam ga, gospod doktor, toda obljubil sem, da molčim.

Prof. Zavodnik (vstane in se poslavlja.) Priporočam se gospódi. Klanjam se Vam, gospod Vesel! Priporočam se. (Podaja gospodom rokó.) Poljubljam rokó, gospa milostiva! (Prikloni se gospéma in odide.)

Šesti prizor.

Prejšnji brez prof. Zavodnika.

Dr. Stojan (záse.) Ta že gre? Danes se je ta profesor védel jako platonično. Ali Ljubič, ta slikar, vidi se mi nevarnejši tekmeč. Ha! Snubil bodem Ljudmilo, predno še ta umetnik poskusi vzeti to zláto trdnjavo! (Glasnó.) Tudi jaz se priporočam, gospóda! Sluga sem pokoren. (Podá gospodu Veselu in gospodu Ljubiču rokó.) Upam, da se kaj kmalu vidimo v gledališči. Letošnje osebje zeló hvalijo, posebno dobro igrajo vesele igre. -- Klanjam se. Poljubljam rokó gospéma. (Odide za prof. Zavodnikom.)

Sedmi prizor.

Gospa Veselova in *gospa Podgorska*. *Gospod Vesel* in *gospod Ljubič*.

Gospod Vesel. Ti, Vojteh, si seveda naš gost. Zelo hud sem celó, da nisi takoj včeraj zvečer prišel k nam.

Gospa Veselova. Na vsak način, Vojteh, ti ostaneš pri nas. Tukaj na desno je tvoja soba, in upam, da se počutiš v naši hiši, kakor bi bil domá.

Gospod Vesel. Takoj pošljem k tebi, da gre po tvoj pratež v hôtel. Z Bogom ta čas! (Odide pri srednjih vratih.)

Osmi prizor.

Gospa Veselova, *gospa Podgorska* in *gospod Ljubič*.

Gospa Veselova. Tudi midve, kaj ne, Ljudmila, imava še posla. Z Bogom, Vojteh!

Gospa Podgorska. Na svidenje! (Odideta na levo.)

Ljubič. Z Bogom! Na svidenje!

Deveti prizor.

Gospod Ljubič sam.

Ljubič. Kako lepa je! — Mislim sem, da jo pozabim v tem dolgem času, kar je nisem videl. Ljubil sem jo še kot soprogo gospoda Podgorskega. Tudi ona je védela, da jo ljubim. Bežal sem pred njo in hotel sem pozabiti ljubezen do nje v tujini. — (Hodi premišljuje po salonu gori in doli.) Zdaj je prosta in voliti ji je smeti, kogar hoče. — V prvem zakonu, govori se, da ni bila srečna. In vendar je to nebeško bitje vredno vse sreče! Srečen tudi óni mož, kogar ona osreči! — Pa tudi nima malo čestilcev. Ta dva sta bila oba. Saj sta me pa tudi prav pisano gledala. Jeden profesor, drugi odvetnik in jaz ubog slikar brez imena! — Ona pa tako krasna in celó — bogata! Čegava pač bode?

Deseti prizor.

Gospod Ljubič in sluga *Janez*.

Janez (vstopi pri srednjih vratih). Prosim, gospod, da razpolagate z menoj.

Ljubič (vzbudi se iz premišljevanj). Takoj, takoj!

Zavesa pade.

Drugo dejanje.

Salón kakor v prvem dejanji.

Prvi prizor.

Gospa Podgorska in hišna *Zalika*. *Zalika* je ravno s pospravljanjem gotova. *Gospa Podgorska* sedi na divanu in gleda mapo, napolnjeno z Ljubičevimi slikami.

Zalika. Kako lépe podobice umeje delati gospod Ljubič.

Gospa Podgorska. Ali si jih morala tudi ti, radovédnica, že pogledati?

Zalika. Samó tako, kar se na hipec vidi.

(*Gospa Podgorska* zopet ogleduje slike v mapi in, ker *Zalika* še ne odide, pogleda kvišku.)

Gospa Podgorska. Ali česa želiš od mene, *Zalika*?

Zalika. Oh, milostiva, ko bi Vam smela nekaj povedati?

Gospa Podgorska. Kaj? Le povej!

Zalika (hitro in najivno.) Ali že veste, gospa, da ima gospod Ljubič v svoji sobi Vašo sliko jako dobro pogojeno? Gotovo jo je Vam naredil.

Gospa Podgorska. Ne. (V zadregi.) To se pravi, govoril mi je že gospod Ljubič o tem.

Zalika. Jaz sem jo videla, ko sem včeraj pospravljala njegovo sobo. In danes, ko sem mu zjutraj prinesla zajutrak, držal je sliko v rokah in se Vam, to se pravi, podobi Vaši jako ljubeznivo smehljal.

Gospa Podgorska. Béži, béži, *Zalika*, ne govori tako!

Zalika. Ne zamerite, milostiva! (Tiho.) Saj vem, da se ji dobro zdi. (Glasnó.) Ali smem prositi še nekaj? — Ali me bodete s seboj vzeli, gospa milostiva, kadar pojedete v Italijo? Jaz bi tudi rada videla nekaj svetá.

Gospa Podgorska. V Italijo? Saj jaz ne pojdem v Italijo.

Zalika. No, če bodete gospoda Ljubiča soproga, gotovo pojedete.

Gospa Podgorska. Oj, ti grda klepetulja! (Jezno.) Idi na delo! (*Zalika* odide na levo.)

Drugi prizor.

Gospa Podgorska in gospod *Ljubič*.

Ljubič. Najkrasnejše jutro Vam želi udani Vaš sluga. (*Gospa Podgorska* podá mu rokó in on jo poljubi.)

Gospa Podgorska. Prav zanimive reči ste videli in res srečnega Vas moram imenovati, gospod Vojteh, da ste videli in prehodili že toliko lepih krajev. In zdaj greste zopet v Italijo. Kolikokrat sem si jaz želela iti v Italijo!

Ljubič. Zakaj pa ne greste, Ljudmila?

Gospa Podgorska. SÁma vendar ne morem in moj brat Milan in Ana sta prepraktična. — Prav za prav res tudi Milan ne more iti, kajti on oskrbuje sam svoja posestva in zdaj po smrti soproga mojega tudi moja. — Bog védi, kdaj bode meni prilika dana, da vidim divno Italijo!

Ljubič. Jaz, milostiva, ponujam se Vam za spremljevalca kot Vaš najudanejši sluga.

Gospa Podgorska (vstane.) Ne šalite se, gospod Vojteh!

Ljubič. Ne šalim se, prav resno govorim.

Tretji prizor.

Prejinja. Gospod *Vesel* in gospa *Veselova* (vstopita hitro pri vratih na levi strani.)

Ljubič (záse.) Da bi vaju vrag vzal! Najlepša prilika je bila, da bi ji povedal, da jo ljubim.

Gospa Veselova. Ljudmila! Jako zanimivo novico Ti imava povedati.

Ljubič. Ali jo smem tudi jaz slišati?

Gospa Veselova. Ne vem. Pozneje Ti jo pové morda Ljudmila sÁma.

Ljubič. Zdravstvujte tedaj! Nečem motiti. (Odide na desno, Gospod *Vesel* ga spremlja do vrat.)

Četrti prizor.

Gospa Veselova in gospa *Podgorska*, Gospod *Vesel*.

Gospa Veselova. Profesor *Zavodnik* je snubil Tebe ravnokar pri nama.

Gospa Podgorska. Profesor *Zavodnik*? In kaj sta rekla vidva?

Gospa Veselova. Naj Tebe sÁmo vpraša.

Gospa Podgorska. Jako žal mi je. Jaz sicer gospoda profesorja zelo čislam, a ljubim ga ne in soproga njegova ne morem biti.

Gospod Vesel (pristopi.) No, kaj porečeš k tej snubitvi, Ljudmila?

Gospa Veselova. Ne mara ga!

Peti prizor.

Prejinja in gospod *dr. Stojan* (črno oblečen s frakom.)

Gospod Vesel (záse.) Menda že zopet snubec. (Glasnó.) Dober dan, gospod doktor, zakaj pa tako praznično danes?

Dr. Stojan. Danes se odloči usoda moja! (Stopi priklonivši se gospé Veselovi h gospé Podgorski.) Dovolite mi, gospa milostiva, da se osmeljujem in Vas vprašam, če se mi hočete zaupati za vse svoje življenje? Ali me morete ljubiti in biti soproga moja?

Gospa Podgorska. Spravili ste me prav res v zadrego, gospod doktor! Sáma ne umejem, kako sem vredna tolike česti.

Dr. Stojan. Prosim, milostiva! Ali smem torej upati?

Gospa Podgorska. Vi me ne umejete prav, gospod doktor! Jaz ne morem biti soproga Vaša.

Šesti prizor

Prejšnji. Gospod *Ljubič* (pomolí glavo pri desnih stranskih vratih.)

Ljubič. No, ali ste že gotovi s svojimi skrivnostimi? (Ugleda dr. Stojana.) Pardon, gospod doktor, Vi tukaj? Klanjam se Vam.

Dr. Stojan. Ne smem torej gojiti prav nič upanja več, gospa?

Gospa Podgorska. Odgovorila sem Vam že. Jaz ne morem dru gače. — Ne zamerite mi, da grem. (Odide skozi leva vrata.)

Sedmi prizor.

Prejšnji brez gospé Podgorske.

Gospa Veselova. Ne zamerite ji gospod doktor! — Tudi gospod profesor Zavodnik jo je snubil danes ravnokar, ali tudi njega je odbila.

Dr. Stojan. Tudi njega?

Ljubič (záse.) Tedaj mene ljubi morda. Jaz jo ljubim takó in tudi v njenih očeh odseva mi ljubezen. (Odide za gospó Podgorsko.)

Osmi prizor.

Gospa Veselova, gospod Vesel in dr. Stojan.

Gospod Vesel. Res. ne zamerite tega sestri moji, gospod doktor! S prvim svojim soprogom ni bila srečna. Tožila mi je že večkrat in pred nekoliko dnevi šele mi je rekla, da, če se drugič omoži, mora biti zagotovljena, da jo bode prihodnji soprog ljubil in tudi ona ga mora ljubiti. Ona hrepení po nekakem idejalu.

Deveti prizor.

Prejšnji in prof. Zavodnik (črno oblečen, kakor dr. Stojan.)

Gospod Vesel. Dovolite, gospod profesor, da Vam jaz zdaj odgovorim na prejšnje Vaše vprašanje. Žál, da Vam ne morem drugačnega odgovora dati, kakor zanikalnega.

Dr. Stojan. Tolažite se, gospod profesor, s tem, da sem tudi jaz jednako nesrečen, če je to kaka tolažba v nesreči imeti sonesrečnike.

Prof. Zavodnik. Tudi Vašo snubitev je odbila?

Dr. Stojan. Žal, da res, gospod profesor! (Ozira se.) Kje pa je gospod Ljubič? (Tiho.) Gotovo je izginil za Ljudmilo. (Glasno.) Včeraj sem zvedel iz dobrega in zanesljivega vira, da je on slikar tistega slovitega Valvazorjevega portreta. — Vendar, kje pa je?

Deseti prizor.

Prejšnji. Gospod *Ljubič* in gospa *Podgorska* (vstopita pri levih vratih, takoj za njima pri srednjih) *Zalika* in *Janez*.

Dr. Stojan (záse.) Zdaj je našla svoj idejal!

Ljubič. Usojam se, spoštovana gospôda, predstaviti Vam svojo nevesto.

Vsi (zavzeti). Nevesto?!

(Gospa *Podgorska* objame gospo *Veselovo*.)

Gospa Podgorska (gospé *Veselovi*). Kako sem srečna, Ana!

Gospod Vesel. No, sestra, ali je tretji šele pravi?

Gospa Podgorska. Ah, Milan, jaz sem ljubila *Vojtcha* že dlje, nego ti več.

Ljubič. In jaz njo. (Objameta se in se držita objeta.)

Zalika. (*Veselo*.) Zdaj pa pojdem tudi jaz ž njima v Italijo.

Janez. In mene nimaš več rada? Kar tako me zapustiš?

Zalika. Počakaj, morda Te maram, ako pridem iz Italije nazaj — vdova!

Zavesa hitro pade.

Književna poročila.

V.

Prace filologiczne wydawane przez J. Baudouina de Courtenay, J. Karłowicza, A. A. Kryńskiego i L. Malinowskiego. Tom I. Warszawa 1885 i 1886, 8°. 818 i tom II. — zeszyt. I.

Nikjer niso v zadnjem desetletji slovanske studije bolj napredovale, nego pri Poljaki. Ne izdajajo samo pridno starih spomenikov in preiskujejo znanstveno, nego študirajo tudi z veliko marljivostjo poljska narečja. Vsem tem svrham ne zadostujejo več publikacije krakovske akademije in

razni več ali manj strokovnjaški časopisi, osnovali si so Poljaki nov znanstven organ, pri katerem sodelujejo najboljši poznavatelji poljščine, tako da nam svedoči že ime izdajateljev o znanstveni vrednosti tega zbornika. V njem ne nahajaš samo razprav o slovanski filologiji, nego tudi o splošnem jezikoslovju, in s posebnim zanimanjem se čitajo ocene in poročila o raznih knjigah in razpravah, večinoma iz peresa Hanuszevega.

V dozdam izdanih zvezkih (izšel je prvi letnik in od drugega prvi zvezek) je objavljenih precej poljskih spomenikov, seveda po večem manjših. Najvažnejši je oni, katerega je prof. Malinowski opisal in znanstveno preiskal (str. 345—391 in 467—541, II. 85—119). — Omeniti hočem samo nekaj važnejših razprav. Nehring razpravlja str. 1 13 prav lepo »o wyrazach z wątłą samogłoską obok r, l.« ter se pri tem ozira posebno na poljska imena nahajajoča se v lat. listinah; če pri tem misli, da je med *dędz* — *dziad bardo* — *bardo* nedvomljivo neka zveza ali odnošaj, tako je to dvomljivo. L. Malinowskega studije o ljudski etymologiji (I, 134—159, 269—318, II, 240—262) so jako poučljive in čital jih bode z velikim zanimivanjem tudi slovenski filolog, ker najde v njih mnogo prav jasnih in nedvojbenih primerov, iz katerih razvidi, v koliki meri je ljudska fantazija preustrojila marsikateri izraz in marsikatero besedo. Tako se je n. pr. iz telegraf pod vplivom izrazov cel, celować izcimila beseda celigrafować, celigrama, iz patent postalo je pakent naslanjaje se na paket, m. rewizyja govori se v nekaterih krajih raduzija naslanjaje se na rada, radzić i. t. d. Od istega pisatelja imamo na str. 180—191 jedno razpravo o litavskih besedah v poljščini, v kateri je pa mnogo dvomljivega, tako n. pr. je težko misliti, da bi pol. *dziegieć*, bilo iz lit. *degūtas*; beseda je preveč razširjena med Slovani. O drugih besedah je zopet bolje misliti na ruski vpliv; sploh je težko priznavati, da bi litavščina, katera se nikjer ne more smatrati za kulturni element, imela toliko vpliva na sosedne jezike. — V zadnjem zvezku str. 119—143 govori J. Loś o dolgih samoglasnikih v poljskem jeziku pred XVI. vekom, katerega dodatka k znani Semenovičevi razpravi bode vsakdo vesel.

Prof. A. Kalina razpravlja obširno o zgodovini slovanske konjugacije. Čitamo tukaj marsikaj novega, toda ne vse, kar je novo, je tudi dobro, in o tej razpravi mora se reči, da ima precej neverjetnih nazorov. Po mnenju Kaline ni imela st. sloven. v 1. in 3. sgl. praes. samo končnici *mь* in *tь*, nego tudi *mi* in *ti*. No zadnja trditev ni nova, izrekel jo je že temeljiti poznavalec staroruščine prof. Sobolevskij (Izslédovanja vь oblasti russ. gramm. 87—90.) ter je navedel tudi nekaj takih primerov iz starorusk. spomenikov. Toda med Sobolevskega in Kalinovim mnenjem je velik razloček; prvi postopa mnogo previdneje, njemu ni *mi* in *ti* starejši od *mь* in *tь* (*tь*), in njemu te oblike sploh niso v nebeni genctični zvezi; on smatra *mi* in *ti*

za medialni sufiks, gr. $\mu\alpha\iota$, $\tau\alpha\iota$. Po Kalinovem nazoru sta pa $m\bar{b}$ in $m\bar{i}$, $t\bar{b}$ in $t\bar{i}$ isto in sicer zadnji obliki sta prvotni in polni in zato citira primere iz Mikl. III², 63, 64. Jedina oblika, katero Mikl. za -mi tamkaj navaja pa ni iz stsl. nego iz srbskega, in sicer dovolj kasnega spomenika. V naglici je tudi prezrl, da so oni primeri, katere Lamanskij (O někotorychъ slavj. rukopis. vъ Bělgr. etc.) str. 53 navaja baš isti, katere nam podaje malo vrstic niže še jedenkrat iz zbornika Svjatosl. (1073). Pregledal je tudi, da je Lamanskij glede primerov 3. sgl. na -ti izrecno dostavil, da se nahajajo pred sledečim \bar{i} .

Da bi 1. in 3. sgl. na $m\bar{i}$ in $t\bar{i}$ odgovarjala naravnost gr. $\mu\alpha\iota$, $\tau\alpha\iota$, to je seveda nemogoče, ker nasprotuje vsakemu dozdej znanemu glasoslovnemu pravilu. Kaj takega bi se ne dalo verjeti, če bi se tudi te sporadične oblike ne dale nikakor razložiti.

Suf 3. sgl. na $t\bar{i}$ je posebnost južnoruskih spomenikov, kjer je mnogo takih oblik najti, ne samo v zboru. Svjat., iz katerega je Kalina dve navedel, nego tudi v vseh drugih n. pr. v evangeliji iz l. 1092, v dobrilovskem etc., toda oblika $t\bar{i}$ se ne sme morfoložičnim potem razlagati, nego je čisto navaden fonetičen pojav; iz $t\bar{b}$ se je pred sledečim \bar{i} razvil \bar{i} na isti način kakor v nekaterih stsl. spomenikih $t\bar{b}$ iz $t\bar{b}$, če mu je sledil \bar{i} . To je prav lepo razložil že Schachmatov, Arch. VII, 67, 74—75. Kdor smatra $t\bar{i}$ v takih slučajih za morfoložičen pojav, mora dosledno isto trditi o $t\bar{b}$ v 3. sgl., ter jo bode izvajal iz $t\bar{b}m$ ali $t\bar{b}n$ ali $t\bar{b}i$.¹⁾ Kalina navaja v dokaz praslov. $t\bar{i}$ tudi staročeš. *jesti*, toda te oblike ni najti v nobenem nedvojbeno pristnem spomeniku.

Kaj je pa s 1. sgl. na $m\bar{i}$? Kalina se opira na same poznejše spomenike, in še v teh skoraj ni najti primerov, jedini primer je *jesmi*, katerega pa nikjer pred XIII. stol. ne najdeš. K temu primeru hoče pridružiti tudi še hrv. obliki *vime*, *spovime* iz XVI. stl. ter se ne strinja z Daničićem, kateri trdi, da je e dodan. Ta izraz ravno ni dober, vendar toliko je gotovo, da je *vime* iz starejšega *věmb*, na isti način postalo kakor *time* iz *těmb*. Da bi se me bilo iz $m\bar{i}$ razvilo, kakor Kalina misli, o tem je jako dvojiti v srbohrv. Sklicuje se še na sme v narečji Huculov ter je zabredel na ta način baš v isto napako, pred katero je svaril prof. Jagić: „Es würde nur Mangel an Kritik beweisen, wenn wir uns von solchen Formen wie *esmi* (bei den Huzulen sogar noch *sme*) bestechen liessen.“ — Tedaj oblik 1. sgl. na $m\bar{i}$ ni drugih, kakor jedini *jesmi*, kateri se nahaja v rusk. spomenikih še le v XIII. stol. (toda jako redkokrat) in jedenkrat v poznejšem srbskem

¹⁾ Ravno tako stoji tudi z 3. pl. impf. na — *hutb*, m . katere oblike mnogokrat čitamo v južnoruskih spomenikih pred sledečim \bar{i} : *huti i*; Jagić, Četyre kritikopaleograf. statbi 95, 90.

spomeniku. Pritrjujem tedaj rad Schachmatovu, kateri uči, da se taka oblika (jesmi) ni nikoli govorila, ter mislim, da je to samo pisateljska eleganca. Mogoče je tudi, da je pri tem, kakor Brandt (Grammatičeskija zamět. str. 8) misli, nekoliko vplivala 1. os. pl. na — мѣи n. pr. јесмы.

Težje je vprašanje o 2. sgl., ker se sedanji slovan. jeziki ne strinjajo s stsl. in ker se dalje stsl. suf. na *si*, *ši* ne da v sklad spraviti z indoevropskim suf. *si*. Kalina misli, da stsl. *si*, *ši* ni nič drugega, kakor najstarejši korespondent indoevrop. *si*, kateri še ni oslabeled v *sv*. Tukaj nastane vprašanje, so li imeli razven stsl. tudi drugi slovanski jeziki nekdanj končnico — *si*, *ši* v 2. sgl., ne samo v *jesi*, nego splošno. To vprašanje je laglje staviti, nego rešiti. O slovenščini se bode pač smelo reči, da je ona že v najstarejši dobi, iz katere imamo sploh spomenike, samo končnico *šv* = *š* imela. To se da sklepati iz brizinskih spomenikov, kjer nahajamo tri glagole s sedanjo končnico in samo jednega z stsl. sloven., kar je pa vpliv cerkvenega jezika. V srhrv. nahajamo že v najstarejših spomenikih *šv* (Daničić, Istorija 268); če se mimo tega še nahaja *ši*, tako se sme to smatrati za stsl. obliko, kajti srbohrv. „pismeni jezik“, kakor ga nahajamo v starosrb. spomenikih, se dolgo ni mogel popolnoma emancipirati cerkovnoslov. jezika. Kako pa v tem obziru stoji z ruščino, je nekoliko dvomljivo. Pred XIII. stol. ni najti 2. sgl. na *-šv*, nego samo *-ši*, toda vsi spomeniki te dobe so cerkvenega značaja ali pa takega, da je gotovo cerkovnoslov. jezik nanje mnogo vplival, skratka oni so ruskoslovenski. Takoj v prvih ruskih listinah pa bereš *-šv* in ne *ši*. Vprašanje je tedaj, so li staroruske oblike na *-ši* se res nekdanj govorile v narodnem ruskem jeziku ali so pa samo cerkveaoslovenske oblike? Pritrdim rad Sobolevskemu, kateri misli, da je jedina staroslovenščina imela take oblike, in da je, če se nahajajo tudi v drugih starih spomenikih, to samo vpliv stsl. Izlédovanja str. 86; prim. tudi Schachmatov, Archiv VII, 63. Radi razlage 2. sgl. *-si* (*ši*) in *šv* je znanost nekoliko v zadregi, kajti stvar ni tako jasna in ne gre vse tako gladko, kakor se to pri Kalini čita (str. 16). Prvo je, da se loči končnica *-si*, *-ši* od *šv*, in mislim da ima pravo Sobolevskij, če trdi (Russ. filol. věst. X, 147), da *šv* ni moglo nastati iz *ši* vsled krajšanja. Indoevropskemu *-si* v slovanščini glasoslovno odgovarja samo *šv* in zato se mora ta oblika smatrati za pravo končnico 2. sgl. praes. Kaj je pa *ši*? Nekateri učenjaki mislijo, da odgovarja gr. *σι*, da je tedaj to medialni sufiks 2. sgl.; toda že Miklosich je opozoril, da bi potem samo *si* a ne *ši* pričakovali. Prof. Jagić misli (Arch. X. 172), da je *ši* kombinacija sedanjika **jesv* in optat. **si* ali *jesi*. Nekaj jednakega je že izrekel Sobolevskij (Izsl. 86), samo, da je njemu *-si* medial. suf. Slovan. *jesi* ali *si* bi bil tedaj optat. in njegov *i* bi odgovarjal *oi*. Temu bi se dalo ugovarjati in reči, da bi v tem slučaju ne imeli **si*, *jesi* nego, kakor lat. *sīs* iz *s-īē-s*

kaže, obliko *šī ali morda *ša. -- Nastavek opt. v indoevr. jezikih je v sgl. iē v pl. pa ī (prim. Schmidt v KZ. XXIV, 305). Kakor je v grščini sgl. vplival na pl. in v latinščini pl. na sgl., tako je tudi lahko v slovanščini se sgl. ravnal po pl. in dualu; samoglasnik ī, slov. i je tedaj v tej obliki v slovanšč. iz plur. v sgl. prenesen. Če si pomislimo, da se je *si* prvotno nahajal samo pri glagolu *jesmь* (tedaj *si* ni končnica, nego samo *i*), in se šele potem dalje razprostrl in vplival na 2. sgl. šb ter bil vzrok, da je iz šb nastalo po atrakciji šī, je jasno, da se je v slovan. jezikih baš ta si, jesi tako dolgo in trdo ohranil.

Kar se 1. sgl. na ā tiče, tako je Brugmannova razlaga skoraj splošno sprejeta, ker se dozdej res še ni nič boljega moglo povedati: ā je tedaj iz ām in je prav za prav conjunktiv. Vendar ostane pri tem nekaj nekoliko nejasno; iz ām, ōm bi pričakovali ne ā, nego m, kakor imamo kamy iz *kamōn, nesy iz *nesōn; toda o razmerju ā : m je še marsikaj dvomljivega. — Slovanski praes. bi bil tedaj čuden „mixtum compositum“: 1 sgl. bi bila conjunktiv, 2. sgl. opt. in 3. sgl. injunktiv! —

Če str. 12. Kalina aor. *věsz* iz *ved-s-z izvaja, tako je to zastarelo mnenje in je prezrl, da je že Jagić (Cod. marianus 452) dolžino na drug in sicer prepričevalni način tolmačil, v katerem sta mu sledila Brandt (Gram. zamēt. II. 2) in Wiedemann (Beiträge 104).

Glede razlage različnih končnic 1. pl. praes. se strinja Kalina z Brugmannom (str. 24, 25), kateremu se je pridružil tudi prof. Brandt (Gram. zam. 11—12). Po tem nazoru je prvotna slovanščina poznala tri končnice, mь, me, mo. Da *me* lahko odgovarja grš. *μez* in *mo* latin. *mos* (= *mos*) o tem ni dvojiti; teže je z razlago oblike *mь*. Reči bi se sicer dalo, da v tem suf. odgovarja ь na isti način indoevrop. *os*, kakor v nom. sgl. ь/o-dekl. ь indoevrop. *-os*; pa s tem nismo še nič dosegli, substituirali smo samo x mesto y. Že Leskien je na to opozoril, da *-mь* ne more drugemu odgovarjati kakor **mon*, **mon*. (Die Partikel -am in d. Decl. Berichte d. k. sächs. G. d. W. 1884, str. 101.); najbolje je tedaj, če se reče: naš *mь* odgovarja tako grškemu *μzv*, kakor lat. *mos* nasproti grš. *μz* (*mь* : *μzv* = *mos* : *μz*), — tako uči prof. Jagić pri svojih predavanjih.

Pri Brugmannovi sicer prepričevalni razlagi ostane samo nekaj malega nekoliko nejasno. Omenjene tri končnice niso razdeljene, kakor bi se to pričakovalo, po različnih jezikih, nego nahajamo v jednem in istem jeziku časih dve, da celo vse tri. Tako ima velikoruščina mimo navadnega *-mь*, v nekaterih narečjih tudi *mo* (Kolosov, Obzor 244) in v maloruščini nahajajo se celo vse tri končnice (Ogonowski, Studien 141). v slovaškem narečji bereš razven *me* tudi *mo* (Šembera, Zakladové 76, Pastrnek, Beiträge zur Lautlehre d. slovak. Spr. 14.) Reči bi se tedaj moralo, da so vse te

tri končnice bile nekdanj popolnoma pomešane, da se niso nikóli tako konsolidirale, da bi se jedna bila omejila na to, druga pa na drugo narečje. Tako „mešanje“ pa ni prav verjetno; če je imel prajezik za isto funkcijo več oblik, ohranila se je jedna v tem, druga pa v onem jeziku. Pri tem se tudi ne sme pozabiti, da je v brizinskih spomenikih več nego deset prvih oseb pl., pa vse se končujejo brezizjemno na *m*, in zato se ne da misliti, da bi to bile v tem spomeniku samo stsl. oblike (tedaj vpliv cerkovnosl. jezika); temu nasprotuje značaj vsega spomenika; če bi bila slovenščina že takrat imela današnja končnico *mo*, gotovo bi nekaj takih primerov našli v briz. odlomkih. Brizinski spomeniki nam tedaj svedočijo, da je naša slovenščina še v X. stol. imela v 1. pl. *m* (= *mz*) zdaj pa ima *mo*, in tako bi se dalo morda misliti, da se je naš *mo* razvil iz starejšega *mz*; kako, to je seveda drugo vprašanje. — Dobro je pa pojasnil g. pisatelj (str. 19—22) *-t* v 3. sgl. in pl. stsl. spomenikov ter se uprl — kakor so to že drugi storili — Brugmanovi razlagi. Tudi on ne misli v tem slučaju na morfológično razliko med *tv* in *t*, ter razlaga zadnjo obliko iz prve fonetičnim potem. —

Še marsikaj bi se dalo o tem znamenitem poljskem zborniku poročati in opozoriti na to ali ono razpravo, toda to bi presežalo meni tukaj stavljene meje, in zato priporočam samo še jedenkrat ta zbornik slovenskim jezikoslovcem.

V. Oblak.

LISTEK.

Biblijografija slovenska. Pod tem naslovom hočemo odslej naznanjati vse nove knjige slovenske, ki se pošiljajo uredništvu našemu; o važnejših izmed njih bodemo o priliki obširneje poročali:

— Jos. Stritarja zbrani spisi, IV. zvezek, pri Ign. pl. Kleinmayrji in Fed. Bambergu v Ljubljani 1888, 8., 402 strani. Cena v platno vezani knjigi glđ. 3'10, v polusnje elegantno vezani glđ. 3'45, po pošti 10 kr. več.

Ta knjiga obseza *prizorne* spise, in sicer: »Pismo«. — »Oderuh«, podoba iz kmečkega življenja. — »Zapravljivec«, podoba iz kmečkega življenja. — »Najemuina«, podoba iz mestnega življenja. — »Rejenka«, podoba iz kmečkega življenja. — »Iz Bosue«. — »Očetov gode«. — »Kosana«. — »Klara«, podoba iz življenja velikomestnega. — »Zorko«, podoba iz dijaškega življenja. — »Po velikem požaru«, slika iz življenja domačega. — »Nedolžen!«. — »Pravo junaštvo«, podoba iz kmečkega življenja. — »Klasične podobe«: I. Dijogen pri Sokratu. II. Sokrat pri Dijogenu. — »Apostrof«. — »Ljubezen«. — »Živalski pogovori«: I. Konja. II. Penica in kanarček. — »Zimske podobe«: I. Vrabci ponoči, II. v gozdu. —

Odveč in prevsakdanje bi bilo, ko bi Stritarja hoteli priporočati Slovincem, vendar pisatelje slovenske danes opozarjamo zlasti na ta zvezek. Duhovit dijalog je v slovenskih prozajičnih spisih jako redka stvar. Kdor se ga hoče učiti, v Stritarjevih prizornih spisih ima prilike za to na izobilje.

— Spisje, priredil *P. Miklavc*, 24. snopič »Narodne biblioteke«. Natisnil in založil J. Krajec v Rudolfovem 1888; 8., 67 str. Cena po 15 kr. Vsebina: Na starega leta dan. — Ne zametuj darov božjih! — Drevesa v jeseni. — Slabo vreme. — Ne odlašaj dela! — Ptičice po zimi. — Cvetje sadnih dreves. — Janko muzikant. — Iz spomeniške knjige poljskega učitelja. —

— Beatin dnevnik. Roman. Spisala *Lujza Pesjakova*. 25. in 26. snopič »Narodne biblioteke«. Natisnil in založil J. Krajec v Rudolfovem 1888, v 8., 164 str. Cena po 30 kr.

— Razne pravljice in povesti. Tisek in založba J. Blasnikovih naslednikov v Ljubljani 1886, m. 8., 54 str. Cena po 15 kr. — Vsebina: Predobri sin. — Lahkomišljeni potnik. — Mladi drvar. — Kmet in kuga. — Oženjeni peklenc. — Večje plačilo. — Deltev dedovine. — Žejnikova sodba. — Mož in kača. — Nimrod pa Abraham. — Mož in kača. — Trije nevoščljivci. — Ženska in lev. — Vrana in slon. — Prepameten služaj. — Sita vrana in flamingo. — Obotavljavka. — Želva in lisica. — Tiger in brahmanec. — Sokol iz kokoš. — Složni klujučači. — Lomas in Palita. — Lisica in lev. — Iz malega raste veliko. — Labud in krokar. — Črepaha in ščinkovec. — Mrtvečeva plača. — Kraljevski uradnik. Knjiga razodeva jako veččega in razboritega pisatelja.

— Razne povesti. Tisek in založba Blasnikovih naslednikov v Ljubljani 1888, m. 8., 39 str. Cena po 15 kr. — Vsebina: Abel. — Očetov maček.

— Slovenske pesmi za mešani zbor, III. zvezek, izdal bode še tekom tega meseca g. dr. *Benjamin Ipavic*. Pesmi se tiskajo na Lipskem in bodo se dobivale pri g. izdavalci (Gradec, Karl Ludwig Ring, 4) po 70 krajc. zvezek. Ta vest bode gotovo razveselila vse prijatelje domače glasbe in vse čestitelje genijalnega našega skladatelja, ki je Slovincem podaril že toliko krasnih skladb.

— Teoretično-praktična pevska šola. Založil *Anton Förster*. Tiskal in založil J. R. Milic v Ljubljani 1888, v 8. 107. str. *Tretji* pomnoženi natisek. Cena samo 75 kr.

— Poročilo o delovanju cesarjevič Rudolfovega sadjerejskega društva za Spodnji Štajer, m. 8., 16 str. Tiskar? Založnik?

— Račun in poročilo delavskega podpornega društva v Trstu pod pokroviteljstvom Nj. c. vis. cesarjeviča Rudolfa. Tiskarna Dolenčeva v Trstu 1888, 8., 32 str. Poročilo. prinaša tudi životopis Viktorja Dolenca z njegovo podobo.

— Pesmi. Založil *Jos. Cimperman*. Tiskala Kleinmayr in Bamberg, založila knjigotržnica J. Giontinijeva v Ljubljani 1888, 8., 190 str. — Cena nezvezani knjigi po glđ. 1'20, elegantno vezani z zlatim obrezkom glđ. 2'—.

Ravno ko smo sklepali današnji list, prišla nam je v roke lična knjiga Cimpermanovih poezij. Obširnejšo oceno si zatorej pridržujemo za prihodnjo številko, vendar že danes opozarjamo vse prijatelje slovenskega pesništva na prelepi ta velkonočni dar. Gospod Cimperman je markantna pesniška osebnost v slovenskem pesništvu. Proizvodi njegovi so polni jedrovitih mislij, plemenitega čutja, krepko-zvenečih stikov in sploh dovršene tehnike, in »Pesmi« njegove so zatorej v našem slovstvu v vsakem oziru znamenita knjiga, katere ni treba še posebej priporočati Slovincem, ki vedo, kaj je umetnost, kaj pesništvo. Preverjeni smo, da Cimpermanove »Pesmi« najdejo glasen odmev po vsi Sloveniji. Ako je narod slovenski kateremu pesniku dolžan občnega priznanja, dolžan ga je gotovo gosp. Cimpermanu, kateremu je usoda z ostrim trnjem posula življenja pot, kakor nobenemu drugemu pisatelju našemu. Založnik Giontini se je tudi pobrinil, da je knjigi dal lepe vsebine dostojno opravo, kajti tiskana je tako izbornoukusno, kakor smo vajeni knjige prejemati iz Bambergovih tiskarne.

Janez Volčič. † Dne 14. decembra m. l. zatisnil je na veke svoje oči *Janez Volčič*, župnik v *Šmarjeti* na Dolenjskem v 64. letu dōbe svoje.

Ni ga menda izobraženega čitatelja, kojemu ne bi bilo znano ime Volčičevo; zlasti se ga izvestno spominjajo udje »Družbe sv. Mohorja«, po kateri je pokojnik izdal več knjig. V novejšem času je za »Družbo sv. Mohorja« spisoval obširno delo: »Življenje preblažene Device in Matere Marije in njenega prečistega ženina, svetega Jožefa.« Tega dela je izšlo že 6 snopičev; žal, da nemila usoda pisatelju ni dovolila, da bi bil to delo dovršil!

»Učit. Tovariš« v svojem I. letošnjem listu pokojnika hvali kot »marljivega pisatelja, spretnega pesnika, blagega šolskega prijatelja in sploh vzgledno-gorečega duhovnika« in g. urednik dostavlja, da je bil blagi pokojnik star, zvest prijatelj in podpornik »Učitelskemu Tovarišu«.

Vredno je torej, da o vrlim moži napišem nekoliko životopisnih črtic. Prav za prav so nastopne vrstice *avtobiografija* g. Volčiča. A kako sem prišel do nje, bočem takoj pojasniti!

Bilo je I. 1884., ko sem iskal in zbiral snovi za svojo »*Slovstveno zgodovino v slovenski ljudski žolci*«, o kateri knjižici je kesnjeje gimnazijalni direktor, g. Wiesthaler priobčil v »Ljubljanskem Zvonu« obširno oceno. Ker sem si bil postavil za nalogo opisati ljudsko-šolskim učencem primerno vse óne pisatelje, ki so podpisani v naših berilih (v II., III. in IV. Berilu) pod dotičnimi svojimi sestavki: — naravno je, da sem v svoji »Slovstveni zgodovini« moral pisati tudi o župniku Volčiči, čegar sestavek »*Zdravje*« se nahaja na 205. strani »Tretjega Berila«. A baš zaradi tega sem bil v nemali zadregi, ker mi je nedostajalo životopisnih črtic o pisatelji. Zategadelj so obrnem pismeno naravnost do njega, pojasnim mu svoj namen ter ga prosim, naj mi pošlje nekoliko životopisnih črtic o samem sebi. Žal, moja prošnja ni našla nobenega odziva; ponovil sem jo, a tudi zaman. Napósled pišem prijaznemu g. ravnatelju I. Lapajnetu in ga prosim, naj vpliva na g. župnika, da bi mi izpolnil željo, kar se tiče životopisa. In res, po posredovanji g. Lapajnetu kmalu potem dobim od g. župnika Volčiča naslednje pismo, koje tukaj podajam doslovno tudi v jezikovnem oziru:

»Preljubi g. Leban!

Ne mislite, da bi bila prevzetnost kriva, da na Vaše prijazno pismo nisem odgovoril. Nekaj zdaj res časa nimam; nekaj je pa tudi tehtni uzrok, ker moje čečkarije pač niso vredne, da bi me zato pisateljem prištevali. Tudi do zdaj nisem vedel, še mislil ne, da me je kdo celo v »Berilo« djal. Da Vaši želji postrežem, naj to malo zadostuje:

Rojen v Gabrovem, mestne župnije v Škofjiloki — 27. aprila 1825. — sem hodil uro dalje vsak dan, po zimi in po leti z doma v Loko v šolo, kjer sem dovršil takratne »klase«. Ker so iz prve latinske šole v Ljubljani več Ločanov bacnili, rekoč, da imajo družih zadosti, smo jo 3 Ločani v Novomesto mahnili, kjer sem 3 leta se šolal; potem sem bil v Ljubljani, kjer sem prav velikrat hudo stradal, ker mi od doma niso mogli dosti pošiljati, ker so imeli polno hišo otrok in majhen grunt. 1849. v mašnika posvečen sem — ker nas je bilo takrat veliko novomašnikov — celo leto čakal na službo. Potem so me začasno poslali v Šmarjeto, kjer je g. kaplan bolehal. Čez 11 mesecev sem šel v Horjulj. In tu, ker nisem imel dosti opraviti, sem se pisarije lotil ter sem nekaj revnih pesem skoval, katerim je ranjki slavni g. Rihar napeve napravil.

Ker so Horjuljci preveč žganje pili, sem jim vojsko napovedal in takrat sem spisal »*Žganju vojskó, slovdó!*«

Tudi prve »*Šmarnice*« sem takrat nabral in s tem sem dal ime prelepi Marijini pobožnosti v njenim mescu. In to ime se je ohranilo, vkoreninilo.

Tisti čas sva z g. Kerčonom, župnikom v Predosljeh, spisala »Lavretanske Litanije«.

Zavoljo nekega spisa v »Danici«, po katerem so bili kazinci (ne po moji volji) razžaljeni, sem bil 1855. prestavljen pod Semič, ker so svetovali mil. kn. škofu, naj me denejo dalje od Ljubljane na veliko faro, da ne bom imel časa pisariti. Pod Semičem sem, zavoljo preobilnih potov hudo in nevarno zbolel in bil prestavljen zopet v Šmarjeto. — Tu sem spet za pero prijel in sem pisal: »Gecemani in Golgota«, »Vrt nebeški«, »Vrtec nebeški« in »Ura, moliti Jezusa v presv. Zakramentu«.

Šel sem 1863. v Dragatuš za župnika. Tu sem načelkal: »Sv. Ura«, »Nove Šmarnice«, »Misijonski spomin«, »Jezus Marija«, »Pesme nabrane s privoljenjem nekterih pesnikov.«

L. 1870. sem šel v Podgrad; tu sem pisal: »Misijonski križ«, nadaljeval sem: »Kerš. nauke«, ktere je pok. g. J. Škofic pričel. Zložil sem za 25letnico pesem »Sv. Hermagora« — spisal »Naša ljuba Gospa presv. Srca«, »Develdnevnico«; na prošnjo sl. družbe sv. Hermagora »Domačega zdravnika«, »Petdeset edihljajev — pesmi«, »Kratke molitvice pobožnih otrok«.

1875. sem prišel v tretje v Šmarjeto. In tu sem pisal: »Božja pot k našej lj. Gospej presv. Srca«, »Šmarnice Naše lj. Gospe«, »Zlata šola«, »Vijolice sv. Jožefa«, »Pas sv. Jožefa«, »Marija, Mati milosti B. ali Zgodnja Danica«, »Hoja k popolni ljubezni B.«, »II. Šmarnice naše lj. Gospe«, ktere bo drugo leto na svitlo dala družba sv. Hermagore in »Življenje Device M. in sv. Jožefa«, ki bo 9 snopov imelo. —

Vse to sem le začelkal, da Vas ne žalim. Ni pa vredno, da bi o meni kaj pisali.

Bog in Marija z Vami!

V veliki naglici

Vam

udani

Šmarjeta, 15. decembra 1884 «

Jan. Volčič.

Iz tega pisma je razvidno, da je blazega pokojnika dičilo lepo svojstvo — *ponižnost* ter da smo v njem izgubili neumornega, plodovitega — asketičnega pisatelja. Bog mu daj nebesa!

Janko Leban.

Nova slovnica slovensko-nemška prišla je na svetlo pod naslovom: »Grundriss der slovenischen Grammatik mit Uebungsbeispielen, Gesprächen und deutsch-slovenischem Wörterverzeichnis. Von Dr. Jakob Sket, k. k. Professor,« Druck und Verlag der St. Hermagoras-Buchdruckerei, Klagenfurt 1888, 8., 184 S. Cena? — Gospod profesor dr. Jakob Sket je pred nekoliko leti dal na svetlo knjigo „Slovenisches Sprach- und Uebungsbuch“, ki je osnovana po znanstveni metodi ter rabi zdaj že v drugem natisu za učno knjigo po tistih učilnicah, kjer se dijaki slovensčini učé z nemškimi poučnim jezikom. A čutila se je že več let potreba, da bi kdo za praktične namene spisal kratko slovnico slovenskega jezika, da bi jo rabili tisti Nemci, katerim ni toliko ležeče na tem, da bi si popolnoma osvojili jezik naš, ampak kateri se zadovoljujejo s tem, da se naučé toliko slovensčine, da morajo v vsakdanjem življenju občeovati s Slovenci. In tej potrebi je ustregel zdaj g. prof. Sket! Njegov „Grundriss der slovenischen Grammatik“, kateri se naravno ne sme meriti z znanstvenim merilom, popolnoma ustreza namenom, katerim je odločen. Poleg osnovnih slovnških pravil, deklinacijskih in konjugacijskih tabél, praktičnih vaj in pogovorov iz vsakdanjega življenja podaje nam knjiga nemško-slovenski slovarček, zbirko 3600 slovenskih besed, ter spisek najnavadnejših osebnih in zemljepisnih imen. Knjiga je praktično osnovana, pregledno sestavljena, dobro pisana, in lično tiskana. G. dr. Sket, ki si je za šolsko slovstvo naše pridobil že toliko zaslug, zadelal je s to knjigo v slovstvu našem široko vrzel, in za to mu mora hvalo vedeti vsak Slovenec.

Nove muzikalije I. Slovenski napevi za čvetero in petero mešanih glasov, zložil Anton Foerster. 1. „Ah, ni le zemljica krasna?“ 2. „Domovina.“ 3. „Naše gore“ Partitura. Zvezek XVIII. V Ljubljani 1887. Cena? Na svetlo dala in založila „Glasbena Matica“. Natisnila Jos. Eberle in dr. na Dunaji.

Takšen je naslov krasno tiskanemu zvezku, v katerem se nahajajo trije napevi k zgoraj navedenim tekstom. Ime g. skladatelja je tako slavnoznano, da že popolnoma zadoščuje vsaki njegovi skladbi njegovo ime. Prijetna dolžnost pa nam je izpregovoriti posebej o teh skladbah: Harmonizacija je tako vzgledna, da si boljše misliti ne moremo. Ošobito nam je poudarjati živahnost v izpeljavi glasov, katerih vsak záse postopa samostalno; v skupnosti pa se skladbe take glasé nenavadno lepó. Najlepši, a tudi najtežji je tretji napev. Glasovski postopi v basu imajo tu velik pomen; sploh pa je v tem napevu nakopičene mnogo krasne glasbe, katera spričuje, kako prosto se sloveči skladatelj giblje v vsaki glasbeni stroki. Kar pa se tiče glasbenih motivov, zdi se nam, da je vir, iz katerega g. Foerster zajema, neusahljiv Glasbo v napevih odlikuje posebno še to, da je tekstom tako prikladna, kakor bi bila iz njih izrastla, t. j., povsem je slovanskega duha. G. skladatelj se celó ne boji uvesti akordov, ki se rabijo v cerkveni glasbi, kajti njemu je dobro znano, da posamezni akordi ali pa celi takti ne določijo napevu značaja, marveč le skupnost in celotna oblika. Komur je ležeče na tem, da se glasbeno izobrazí, naj nikar ne zamudi študirati glasbe Foersterjevega velleuma; iz svoje iskušnje zatrjujemo, da nikomur truda ne bo žál. Pevskim zborom pa resno priporočamo, naj se vadijo takih napevov, ki imajo v sebi kaj glasbe, ne pa samih pén. Vzgleđni zvezek naj si torej omisli vsak glasbenik.

II. Slovenski napevi za čvetero in petero glasov, zložil Anton Nedvčd 1. „Ob-lakom“. 2. „Na goro“. 3. „Nazaj v planinski raj!“ Partitura. Zvezek XVII. V Ljubljani 1887. Cena? Na svetlo dala in založila „Glasbena Matica“. Natisnila Jož. Eberle in dr. na Dunaji.

Harmonizacija g. skladateljeva je bistveno drugačna od Foersterjeve. V tem, da išče zadnji množino akordov v pravilni sestavi, postopa g. Nedvčd rad tako, da harmonijo stavi nad ležečim basom in si v preslednosti harmonične máse dovoljuje več prostosti. V obče pa moramo trditi, da je harmonizacija v tem zvezku pristna in umetna. Za harmonizacijo v mešanem zboru preostaja skladatelju več prostora med posameznimi glasovi; zatorej se tu skladatelj prosteje giblje ter glasovom lože več gibčnosti da. Pozna pa se tudi, da vpliva na slovečega g. skladatelja glasba starih klasikov, ker uvaja v napevih lep zadržek terce, potem množino lepih akordov, kakeršnih ni rabil do zdaj. Najlepši napev ima št. 3. Značajno poudarjena je tukaj beseda „zakaj“. Žál, da se tekst prilaga bolje samospěvu, kakor mogočnemu zboru, ker opeva zgolj želje jedne osebe, a glasbi, ki se mogočno vije pa tekstu, veadar ni v kvaró. Iz skladateljevih napevov veje nam prijetno tako zvani „ljudski ton“; zatorej se nam njegove skladbe rađe prikupijo in pri nas udomačijo. Zvezek priporočamo preiskreno.

III. Slovečemu skladatelju, gospodu Antoninu Dvořaku posvečeno. Milotinke. Besede dr. Gr. Krekove. Samospěvi za visok glas, zložil Fran Gerbić. Op. 28. 1. „Skupaj sva pri oknu stala“. 2. „Sklepala roke si bele“. 3. „Žel bi, da bil bi ptica“. Izdala in založila „Glasb. Matica“ v Ljubljani 1887. Natisnila J. Eberle in dr. na Dunaji.

Sloveči glasbeni vodja hamburški, Telemann, je rekel: „Ein rechter Musiker muss auch den Brot- und Fleischartizettel in Musik setzen können“. Te besede so nam hodile na misel, ko smo p.egledovali lepi zvezek samospěvov in smo videli, da se je naš slavni glasbenik za zaljubljene tekste tako ogrel, da jim je dal kaj primerne in lepe napeve. Glas se spremlja na klavirji, kar pa niti v naslovu, niti v začetku napevov ni zabeleženo.

G. skladateljstva glasba, katero poznamo kot dovršeno v obliki in fakturi, priporoča se vrlo že sama.

IV. *Slavnostna himna* zlatomašniku svetemu Očetu, Papežu, Leonu XIII. Za mešani ali moški zbor s spremljavo orgelj, zložil *Ig. Hladnik*. Op. 8. Čisti dohodek je namenjen „studentovski kuhinji“ v Ljubljani. Založil skladatelj. Tisk Blaznikov. V Ljubljani 1887. Cena 30 kr.

Ne zlagamo se z ónimi, ki so tej himni vrednost odrekli. Koliko pa neki velja izjava glasbenikov, katerim vsa glasba obstaja v toniki in dominantni dur-ona, iz katerih se kaj lahko napravi novošegni „didldumdaj“, katerega nam bi radi vrtili naši fanatiki v cerkev, šolo in dom? — Himna je v vsacem oziru dobra; ne pomanjkuje ji niti umetnosti, niti značajnosti. Orglje imajo obligatni pedal; zatorej pa je spremljevanje na orgljah precč težavno in zahteva vrlega organista. Da bi postala himna vsem glasbenim krogom pristopna, svetujemo g. skladatelju, naj bi jo priredil v ložji obliki in za spremljavo na klavirji. Radi pripoznavamo g. skladatelju redek glasbeni talent ter mu čestitamo na lepi himni.

D. Fajgelj.

»**Gorski odmevi**«, čveterglasne pesni, zložil *H. Volarič*, op. 6. Založil skladatelj. Natisnili J. Blaznikovi nasledniki v Ljubljani. Cena 70 kr. (po pošti 75 kr.). Takó je naslov lični zbirki skladb, koje so prišle na svetlo pred nekoliko tedni. O Volariču je le jeden glas: da je za glasbo *izredno nadarjen*. Jaz pa za svojo osebo trdim — in menda se ne motim — da, kar je bil rajni Pagliaruzzi na pesniškem polji, to nam je vrli njegov krajan na *glasbenem*. Žal, da dičnemu mlademu skladatelju ni dano, da bi živel v kakem mestu, kjer bi se mogel v svoji stroki popolnjevati; in kjer bi morda našel strokovnjaškega pravega prijatelja, kateri bi ga vodil po poti, ki mu jo je odmerila — Evertpa. A kaj se hoče! Volarič je učitelj, učitelj na — *Primorskem*! In, ker je tudi g. Volarič rojen „pod nezgodno zvezdo“, vidimo, da se vrli ta talent nalik nekaterim drugim prav zmožnim tovarišem izgublja v mali vasi, kjer mu materialno stanje ni ugodno, niti se mu ne nudi prilika, da bi se njegov talent takó razvijal, kakor bi se lahko v veselejših razmerah.

Toda pustimo te jeremijade ter poglejmo nekoliko poblizhe najnovejšje njegovo delo! To obseza na 21. straneh naslednje skladbe: A) Moški zbori: 1. *Trobojnici* (besede J. Kržišnikove); 2. *Kukavica* (besede Stritarjevc); 3. *Za dom* (besede Bojanove); 4. *Njen venček* (besede Baptistove); 5. *Izgubljeni cvet* (besede S. Gregorčičeve); 5. *Briska budnica* (besede Jakoslavove). B) Mešani zbori: 1. *Le pevaj, ptilčica* (besede A. Kodrove); 2. *Rožici* (besede Baptistove); 3. *Slovan na dan!* (besede —?—) 4. *Pri zibelih* (besede A. Pinove); 5. *Lehko noč!* (besede —?—).

Skladba „Izgubljeni cvet“ je posvečena „slavnemu pevskemu zboru v Privačini“; „Briska budnica“ veleč. gosp. Andreju Žnidarčiču, „Lehko noč“ pa gosp. Ivanu Kranjcu.

Znana umetelnica, gospá Lucila Podgornikova, trdi o teh skladbah, da so zvršene v obče marljivo, pa da nekatere niso primerne podstavljenemu tekstu. Ne oporekam povsem velecenjeni umetelnici; vendar zdi se mi, da čestita gospá v takem oziru sploh sodi preozkosrčno, kar je pokazala tudi s svojo sodbo o večnolepem in vedno navdušujočem Jenkovem „*Napreji*“, kateremu je očitala isto nedostatnost. Opomaiti moram vendar, da iz nekatere teh Volaričevih skladb veje nekaj cerkvenega.

A naj označim vsako skladbo posebej!

„*Trobojnici*“ je jako lep, krepak in tekstu primeren zbor, ki bode povsodi ugajal. Pohvalno se moram izraziti tudi o „*Kukavici*“, v kateri skladatelj mojsterski izraza kukavičino kukanje. Istinito, človeku poslušajočemu to skladbo, zái se, da je v gozdu ter mu na uho zveni kukavičin „ku-ku!“ — Ognjevit in krasen zbor je „*Za dom*“, véren tolmač pesnikovih čutov. — „*Njen venček*“ pa mi ne ugaja, dasi je muzikalno-pravilen;

baš takó se ne morem ogreti za „*Izgubljeni cvet*“, ki se mi zdi nekoliko — prisiljen. — „*Briska budnica*“ pa je zopet prav dična skladba. — Mešani zbor: „*Le pevaj, ptičica*“ je nekako preveč cerkven in tekstu ni povsem primeren. Isto tako je „*Rožič*“ tekstu neprimerna skladba, katera bode težko tekmovala z napevom, ki ga je pokojni Avgust Leban zložil istim besedam „*Doli v kraji sama zá-se.*“ — „*Slovan na dan!*“ pa je skladba, pred kojo se je treba odkriti — izborna! Jako nežna, srce božajoča pesemca je tudi „*Pri zibel*“, ki bode povsod naredila efekt, ako se bo pela precizno. Krasna je tudi „*Lehko noč*“. Posebno takti, ki izražajo voščilo: „*lehko noč!*“ izborna so pogojeni. Z neskončno milobo ti objemata dušo zadnja dva takta, kjer voščilo „*lehko noč*“ s svojim *pp.* in *rit.* nekako odмира na pevčevih ustih.

Ako še omenim, da so pričujoče skladbe v obče melodijozne, pravilno harmonizovane in ne težke, povedal sem o njih vse, kar sem imel povedati.

Iz dna srca čestitam vrlemu mlademu skladatelju, da se z gotovimi vspehi kaže svetu slovenskemu, ki sme od njega pričakovati še mnogo krasnih glasbotvorov! Želim pa tudi iskreno, da ga národ slovenski podpira z obilim naročevanjem. Učitelju z letnimi 400 gld. je plača itak takó skopo odmerjena, da mora biti v vednem bóji za eksistencijo svojo. Če pa takov za glasbo nadarjen mož sam še svoje skladbe zalaga, to je vendar naša rodoljubna dolžnost, da ga podpiramo, da si s tem ne poslabša, temveč da si pobjljša materialno svoje stanje! Kakor smo dognali iz gotovega vira, g. Volarič je do zdaj pri svojih izdajah še vselej — *izgubil*, in tudi pri sedanjí izdavi se mu kaže — *izguba!* Ni li to sramota za nas? Národ slovenski! podpiraj nadarjene umetelnike svoje, drugače se kažeš neverednega, da ti jih je dalo nebó! — „*Gorski odmevi*“ se dobivajo pri g. skladatelji, II. Volariči, učitelji v Kozani (p. Cormons bei Görz). Janko Leban.

Za Levstikov nagrobni spomenik je nabralo pisateljsko društvo doslej 489 gld. 84 kr. Predavanje prof. Fr. Levca o Levstiku in njegovem pomenu v slovenskem slovstvu dné 26. marcija t. l. v dvorani ljubljanske čitalnice dalo je 90 gld. čistega dohodka. Pri predavanji so bili navzočni tudi preblagorodni gospodje deželni predsednik Andrej baron Winkler, deželnega sodišča predsednik Fr. Kočevar, župan ljubljanski Peter Grasselli, mnogo duhovnikov in veliko druge odlične gospóde ljubljanske — vseh skupaj nad 250 oseb, da je bila dvorana vsa polna. Ta živahna udeležba nam je lep dokaz, da se vedno bolje spoznava, kako velike in važne so zasluge Levstikove za slovensko jezikoslovje, za pesništvo slovensko in za ves splošni razvoj književnosti naše.

V. Mandelcu v spomin. Kolikor je meni znano, bilo je 1856. leto prvič, da so dijaki ljubljanski ob počitnicah v večjem številu pohodili naš rajski, takrat še skoro popoln nepoznani Bled. Cveterospev (oba Klinarja, Razboršek in Böhm) pel je v Malnerjevem novem salonu poleg nemških tudi več slovenskih pesmij ter si pridobil veliko pohvalo sicer ne mnogoštevilnega občinstva.

Poznejša leta pa je bilo potovanje na Bled že tradicionalno. Na Velikega Šmarjina in prihodnji dan bilo je vse polno slovenskih dijakov od blizu in daleč, izmed katerih se je vsako leto odločilo manjše krdelce »v Bohinj, v Bistriško dolino«. Tako je bilo tudi 1858., ko smo nekoliko prekrasnih dnij prebili v idilični krčmi »Pri Tončku«, a se pri tem seznanili tudi z neko ljubljansko gospódo, ki se je tedaj hladila na Bistrici.

V rečene gospóde preprijetni družbi obiskali smo dné 19. avgusta Bistrice prekrasni slap, katerega naj bi pač noben turist ne pustil na strani, potem pa čudovito Savico, od katere smo se popoldne vrnili na svoj glavni stan, k Tončku na Bistrico, kjer se nas je zbralo prav prilično število. Bili so v naši družbi pokojni *Mandelc, Tušek, Erjavec*, poleg njih pa mnogo drugih, še sedaj živečih gospodov. Zabava je bila uprav

dijaški živahna, med raznimi kontroverzami, petjem in pitjem potekel nam je hitro čas. Po 9. uri zvečer se odpravi gosp. L. na odhod, vabeč nas, se li hoče kdo peljati z njim.

Noč je bila jako jako temna, zato je smo, izvzemši Mandelca, vsi drugi prijazno vabilo odklonili, deloma zaradi tega, ker smo bili namenjeni drugam, nekaj pa tudi zato, ker je bil gospoda L. konj »Turek« jako isker. Mandelc pa se je ponudbe slastno poprijel, njegovi romantični naravi je prijala vožnja skozi Štenge in kmalu sta se poslovila od nas ponočna potovalca.

Vožnja do Bleda je bila vseskozi srečna. Ondu pa sta se ustavila v slavni gostilni pri Petranu. Okoli polnoči je že bilo, ko sta dospela tjakaj in samo jedno prilitčno okno je bilo še razsvetljeno. Na njihino trkanje se jima je kmalu odprlo in nekoliko zapana točajka jima je prinesla vina, da se okrepečata za nadaljno pot. Kar v postranski sobi mimo švigne neka belo oblečena prikazen. „Primi jo!“ g. L. zakliče Mandelcu. Ta hiti za belo prikaznijo skozi vežo po stopnicah v gorenjo nadstropje. Iz sobe v sobo jo zasleduje, naposled mu prikazen v zadnji sobi izgine, zdelo se mu je, da se je v oknu kar v tla udrla. Brez pomisleka skoči za njo, popne se čez okno hoteč jo objeti, a obleži teško ranjen na trdem kamenji pred pragom Petranove hiše.

Padec s prvega nadstropja mu je prizadel hude rane. Razbil si je glavo, pobil se na rokah in nogah, pretresel si možgane in mislili so, da je po njem. Drugo jutro so mu tudi v tem zmislu prigovarjali, a Mandelc o smrti niti čuti ni hotel. V dokaz, da se njegove duševne zmožnosti vedno še normalne, zložil je pesem, katera nikakor ni završena, temveč ima mnogo hib in nedostatkov, a je vendar zanimiva zaradi tega, ker je zložena takorekoč na smrtni postelji. Rečena pesem pa slóve tako:

Blejski strahovi.

Kjer Sava Bohinjska med hribi šumi
In cesta po ozkih bregovih se vije,
Voz majhen po noči črni drči,
Na nebu ni zvezde in luna ne sije.
Na vozu sedita popotnika dva,
Molčé se ozirata v tmárno nebá,
Molčé poslušata bučenje valov;
Kot veter gre konj, glásno bije podkov.

Kar v temni daljavi pokaže se svit,
Kot zvezdica majhna leskeče se, trese,
A kočá prijazno pa vabi k nji prit',
Al veše neizmerne nad vódo drvé se!
Pa bliže in bliže se vedno svetli,
Neznana moč konja za svitom podi
In spet gre kot veter skoz skalnato plan,
Pri luči se vstavi, ves v potu kopán.

Glasno zarezgeče, pobrška z ного
In z glavo pomaje, si pene otrése.
Začúdeno gleda voznik vse to,
Pa kmal' se nasmeje, mu lica zvedré se,
»To kréma je«, kliče, »moj »Turk« jo pozna,
Popotnika vabi svetloba le-tá,
S'cer prav'jo, da tukaj derejo ljudi,
Pa človek pogumen se vrah ne boji.«

To reče in naglo poskoči z voza
In trudnega »Turka« k drevesu priveže,
Prijazno pogladi in krme mu dá,
Ker vroč je, pa s plahto ga gorko prepreže.
K prijatlju potem gre, mu roko podá
Za svitom ga v krémo poročno peljá.
»Kaj, kliče, utrujene žile oživí,
Mar vino ni to, al' so druge moči?«

Zaspána si famula briše oči
In kima z glavó, se iz kota dviguje,
Pa tava po hiši in kljuko loví,
Si ruto popravlja, predpas privezuje.
Jaz slišal sem praviti modrih ljudi,
Da slepa kokoš tud' čas zrno dobi.
Skazala resnico je famula to,
Ker našla je vino, zlod vedi kako?

Pa v kotu je dobro, spet spravi se vanj.
Zadremlje sladkó in smrči tako mílo.
Ker tiha sta gosta, deviških je sanj,
Ni druž'ga kot srkanje vina budilo.
Medló že utrinkasta sveča gori
In stena za steno zmir bolj se stamui.
Iz turna razlega pa kladva se glas,
Naznanja čas pozni, že spava vsa vas.

Kaj gleda skoz vrata pač gost tak' strmó,	In vedno se giblje in mota naprej,
Kaj zvunaj v veži črni mu kaže?	Zdaj kvišku po stopnjah gre v gornje nad-
To v beli obleki je belo telo!	stropje,
Pa roka naj skaže, da oko mi ne laže.	Pa oni ne jenja, bit' hoče hitrej,
Če duh si, le beži, kamor pozeliš,	Pa ko se lovita skoz celo poslopje,
Če si človek, se druš'ne gotov ne bojiš!	Kar zgine podoba! On krog se ozré,
To reče in steče za belo ženo,	Pri oknu mu zopet pomignila je.
Ta giblje naprej se skoz vežo tamnó.	Z razpetim rokama on k oknu hiti —
	Z razbito glavó pred Petranom leži.

V. Mandek.

Drugi dan so dobro jutro mi vošili

Za povrh razbito glavó mi zašili.

„Lepa hvala!“ sem jim rekel ves vesel,

Za povrh pa to pesem jim zapel

V spomin 19. velkiga srpana 1858.“

Še jedenkrat o Jakobu Petelinu (Gallusu). Ko sem v 5. listu predlanskega »Ljub. Zvona« pisal razpravo o Jakobu Petelinu (Gallusu), izrekel sem srčno željo, da bi se strokovnjak potrudil, podati nam obširen životopis in vredno oceno vélikega tega glasbenika slovenskega. Žalibog, moje besede so bile glas vpjočega v puščavi, in le trudoljubivi g. L. Žvab je v 8. listu predlanskega »Ljub. Zvona« o Gallusu priobčil nekoliko vrstic, ki jih je našel v nekih leksikonih, koje pa ne pripovedujejo veliko novega. Vendar: hvala lepa vrlému rojaku na trudu njegovem!

Ko sem moral spoznati, da je bil moj poziv v »Zvonu« zaman, nisem hotel držati križem rok. Vedoč, da je bil Petelin svoj čas kapelnik pri škofu Stanislavu Pavlovskem v Olomuci, pisal sem tamkajšnjemu konsistoriju, proseč ga, če bi mi mogel poslužiti s kakšnimi podatki o našem Petelinu. Kmalu na to dobim iz Olomuca naslednje pismo:

»Vom Olmützer F. E. Consistorium.

In Erwiderung des geschätzten Schreibens de dto 7. Juni 1886 betreffend die biographischen Data des Jakob Hänel beehren wir uns zur geneigten Kenntnis zu bringen, dass im fürst-erzbischöflichen Ordinariats-Archiv keine diesbezüglichen Schriftstücke zu finden seien.

Fürst-erzbischöfl. Consistorium

Olmütz am 16. Juni 1886.

Emanuel Graf Potting, Generalvicar.“

(Podpisan je tudi knezonadškof. kancelar).

Iz Prage, kamor sem se tudi obrnil bil do vplivnega gospoda, pa nisem dobil nobenega odgovora.

Vrli naš glasbenik, g. Danilo Fajgelj, pisal mi je v dan 2. julija 1886. nastopne vrste: »Veseli me, da se zanimate za Gallusa. On je bil brčkone rojen v Idriji, kjer je tudi učiteljval v družbi z bratom, a potem nekam priginil. Žlahto Petelinovo sem jaz še poznal. Najprej bodete njegov rojstveni kraj iztaknili v Spodnji Idriji ali celó na Št. Vidski Gori.« —

To je bilo méni lepo oporišče! V dan 21. julija 1880. pišem g župniku v Spodnjo Idrijo in na Št. Vidsko Goro. Že dné 28. julija dobim od spodnje-idrijskega gospoda župnika ta-le odgovor:

»Tukajšnje matrice ne sezajo čez l. 1600. nazaj, ker so pred več kakor 200 leti vse župnijske knjige tu pogorele. Obžalujem tedaj, da mi ni mogoče, Vaši blagi želji ustreči. Kaj pa, ko bi se obrnili do škofijske pisarne v Ljubljani, kjer se hranijo kopije famih matrik? — S posebnim spoštovanjem

M. Horvat.«

Ker se gospod župnik šentvidsko-gorski na mojo prošnjo ni odzval, obrnem se do prijaznega g. Grbca, knez nadškofovega takratnega kaplana (zdaj tajnika) v Gorici s prošnjo, da bi blagovolil pogledati v matrike pri tamkajšnjem školištvu ter mi naznaniti, če najde v njih kaj takega, kar bi moglo služiti namenu mojemu.

Na to dobim od g. Grbca naslednje pismo:

„Žal mi je, da Vam ne morem postreči, ker v tukajšnjem arhivu ne sezajo prepisi matrik tako daleč nazaj.

Da sem jaz vedel za Vašo prošnjo pred enim mesecem, pogledal bi bil lahko sam v šentvidsko-gorske matrike, saj sem bil s premil. knez nadškofom štiri tedne v tolminskih in cirkniških gorah. To — kanonična vizitacija — je brzkone tudi zakrivila, da nemate še odgovora z Gore. Svetujem Vam, še enkrat pisati g. župniku in morda tudi tamošnjemu učitelju, saj sta oba prav dobra in uljudna gospoda, in *ker je gorska fara najbolj stara ter je Spodnja Idrija omenjenega časa spadala pod Goro, utegne se kaj najti*“.

Žal, ostala je tudi ponovljena moja prošnja, ki sem jo poslal na Šentvidsko Goro, brez vspeha.

G. Koblar, bivši tajnik pri škofiji v Ljubljani, do kogar sem se obrnil bil na nasvet spodnje-idrijskega župnika, pisal mi je dne 7. septembra te-le vrste:

„Jaz že d ve leti nisem več pri škofiji v Ljubljani, in torej Vam ne morem služiti s podatki o Petelinu. Sicer pa tako, kolikor je meni znano, na Kranjskem maticе nikjer ne sezajo mnogo čez leto 1600 nazaj in v škofiji starejših matic celó nič ni najti.“

Pripis. Ta sestavek je bil že dogotavljen, ko mi pride na misel, obrniti se do šentvidskega organista in skladatelja, g. Laharnarja s prošnjo, da bi mi izkušal pri ondotnem g. župniku pozvedeti, česar sem si želel o Petelinu. Res mi prijazen rojak kmalu postreže s tem-le odgovorom:

„Rad Vam odgovorjam na Vaše čestito vprašanje. Šel sem k g. župniku in sem ga vprašal po omenjeni stvari. Rekel je, da šentvidsko-gorska fara *nema od tistega časa krstnih bukev* ter tudi ne ve, kam so prišle. Bil sem pa pri g. Kokošarji v Cerknem in sva pogovor imela tudi o tem. G. Kokošar méni, da se je moral Gallus (J. Petelin) roditi v *kanálski okolici*. . . .“

Kakor kaže, bode težko dognati, kdaj in kje se je rodil véliki glasbenik Petelin, kar mora močno obžalovati vsak slovenski rodoljub! — Janko Leban.

Drobtinica slovenskega liturgijskega jezika na Slovenskem. Čimbolj se zavedamo slavjanske národnosti svoje, tembolj nas zanima vse, kar je *našega*. Da je tudi liturgija po naših cerkvah bila nekda *naša*, t. j. slovenska, priča zgodovina. Zgodovina se sicer dá popačiti za nekaj časa — resnica pa mora napósled na dan. Mi ljubimo samó le resnico, ako še dandanes reklamujemo slovensko liturgijo záse, dobro vedoč, da zató še nismo — „razkolniki“; kajti sv. brata Ciril in Metod bila sta katoličana. Pravico do slovenske liturgije, tote vélike kulturne dedščine naših blagovestnikov, pa imamo tudi mi Slovenci — to vé itak vsak izobraženik med nami — prav zató, ker smo — Slavjani. Naredbe papežev Hadrijana II., Ivana VIII. in dr. veljajo še dandanašnji. Nisem pa hotel govoriti cenj. čitateljem „Zvonovim“ o slov. liturg. jeziku v obče, nego podajem jim samó na videz sicer neznatno, ali na vsak način zanimivo drobtinico takega našega cerkvenega jezika.

Na Sladki Gori, znani romarski cerkvi pri Poličanah, bila je navada, da so se pri slovesnih obhodih, o Telovem in v Véliki Maši (Vnebovzetji) *popievala* štiri evangelija v jeziku *novoslovenskem*! To vam potrjuje n. pr. č. g. M. Ivanc, sedanji kanonik in dekan v Šmarji pri Jelšah, kateri je bivši kaplan ponkovski sam hodil na Sladko Goro popevat slovenska evangelija. Kako stara je bila ta navada, kdo je prvi jo uvedel? — o tem ti

ne vé nikdo ničesar zanesljivega povedati. Nekateri mislijo, da se je to začelo šele vi-harnega l. 1848., kar pa ni verjetno. Prav tako se ne vé, kdaj se je *opustil* ta sveti običaj: ga je li odpravil svojevoljno novi domači župnik (Veres?), ali pa je prepoved prišla od višje cerkvene oblasti? — nikdo ne vé povedati. Gotovo je, da se že dobrih dvajset let sv. evangelija ob imenovanih praznikih *ne* popevajo več slovenski.

Ali to ti poreče vsak star Sladkogorčan, ka „je bilo *lepo* in *veselo* slišati sv. evangelj v našem jeziku, ker smo — *vedeli*, kaj pravo za pravo gospod pojó . . .“

Kdor vé kaj več o tej stvari, naj se oglasi. „Poberite drobtine, da . . .“

Josip Kajetan Tyl. V 4. dan febr. t l. preteklo je osemdeset let, odkar se je národu češkemu narodil jeden najnavdušenejših njegovih sinov — Josip Kajetan Tyl (r. 1808. l.). Zasluge tega moža za vzbujenje národa češkega, za njega literaturo in gledališče zapisane so z neizbrisiimi črkami v zgodovini češke prosvete, njegovo glasovito pesem: „Kde domov můj?“ pa popevajo že vsi rodovi slovanski.

Še predno je dokončal svoje nauke, izdal je Tyl prvi svoj roman: „Statný Bena“ l. 1830. Za ta roman je dobil od založnika v nagrado — staro obrabljeno suknjo. Pozneje se je posvetil gledališču, za koje je deloval kot glumeč, režišér in dramatični pisatelj. Nad štirideset izvernih in preloženih iger je zapustil češkemu gledališču. Večina teh je seveda že zastarela, ali še sedaj je polno gledališče do zadnjega prostora, kadar igrajo njegove igre: „Strakonický dudák“, „Jiříkovo viđění“ ali „Jan Hus“. — Ker je prehitro pisal, izvirne njegove igre nikakor niso dovršene, ali ostane mu jedna zasluga: Tyl in pa Klicpera sta oslavila šele češko dramatikó, ki so jo koncem 18. veka obudili brata Dragotin in Venceslav Tham in Jan Štěpánek. — Poleg tega je urejal razne časnike, med njimi tudi leposlovni list „Květy“. — Med vsemi njegovimi spisi pa so estetično največje vrednosti njegovi romani, osobito zgodovinski, čeprav tudi ti niso prosti napak. Kritika najbolj hvali njegov: „Dekret Kutnohorský“, roman iz časa husitskih bojov. — Njegove spise odlikuje lahka pisava; ali naglica, s katero je pisal in pa raznovrstnost literarnih strok, s kojimi se je bavil, niso mu dale, da bi dosegel dovršenost.

Časi „svete alijance“ udušili so vse politično življenje in domoljubi so skušali potom literature probuditi med Čehi národno zavest. Tudi iz vseh Tylovih spisov veje nam naproti topla ljubezen do národa in domovine, ki ga je zapeljala večkrat celó do anahronizmov. — Umril je Tyl l. 1856. — Zbrani njegovi spisi so izšli prvič v Pragi 1844. l., drugič so izhajali v istem mestu od l. 1857. do 1859.

Dostojno je praznovati národ češki dné 4. februvarja t. l. v národnem gledališči osem-desetletnico Tylovo. Igrali so njegovo najboljšo igro: „Strakonický dudák“. Predno so pa pričeli igrati, deklamoval je g. Seifert pred podobo Tylovo, ki je bila s cvetjem ukusno okrašena, A. Mužíkov „Prolog“ in godba je igrala Dvořákovo overturo k Šamberkovi igri: „Jos. Kaj. Tyl“. — Sch.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četr leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: **Fr. Levec** i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: **Fr. Levec**. Uredništvo in upravnštvo v *Ljubljani*, v Medijatovi hiši na Dunajski cesti, 15.